

REVISTA ISTORICĂ

ANUL al VIII-lea, N-le 10-12 OCTOMBRE-DECEMBRE 1922

DĂRI DE SAMĂ
DOCUMENTE ȘI
NOTIȚE

PUBLICATE
DE

N. IORGA

CU CONCURSUL
MAI MULȚOR SPECIALIȘTI

SUMARIUL :

- N. Iorga* : Un cîntec ardelenesc nou. — Documente doljane (comunicație la Academia Romîni).
C. J. Karadja : Un călător prin Muntenia.
Victor Motogna : Familia Mailat.
C. J. Karadja : O gravură necunoscută.
Victor Motogna : La dreptul românesc (ius valachicum). — Biserica din Măgurele (Ilfov, 1797). — Ceva nou privitor la Ștefan, Domnul Moldovei. — Un act din sec. XIV-lea privitor la Morlăhi. — Un notar necunoscut al lui Ștefan-cel-Mare.
P. P. Panaitescu : Un zăpis gălațean, etc.

CRONICA.

1922

TIPOGRAFIA „CULTURA NEAMULUI ROMÂNESC” S. A., BUCUREȘTI

PREȚUL : 7 LEI

LIBRARIA „PAVEL SURU”

BUCUREȘTI, CALIA VICTORIEI, 55

are în deposit următoarele lucrări datorite d-lui N. IORGA :

Trecutul românesc prin călători.

(Cursuri la Șc. Super. de Războiu).

I

Până la jumătatea veacului al
XVII-lea. Lei 20.--

II

Da la jumătatea veacului al
XVII-lea până la 1880. Lei 18.--

Prolegomene de istorie universală

Desvoltarea așezămintelor politice
și sociale ale Europei.

I

Evul mediu. Lei 20.--

II

Epoca modernă. Lei 15.--

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul
I - Evul Mediu). Lei 20.--

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul al
II-lea: Epoca modernă până în
1600). Lei 35.--

Istoria Literaturilor Romanice în desvoltarea și legăturile ei

(Volumul al
III-lea: Epoca modernă de la 1600
până în zilele noastre). Lei 45.--

Histoire des Roumains de la Pénin- sule des Balkans

(Albanie, Macé-
doine, Épire, Thes-
salie, etc.). Lei 3.--

Histoire de l'Albanie et du peuple albanais

Lei 3.--

O sută de ani de la nașterea lui Cuza-Vodă

(Conferință ținută în
Sala Ateneului Român)
Lei 2.--

Mihailu Viteazul

(Dramă în 5 acte)
Lei 4.--

Un Domn pribeag

(Dramă în 5 acte)
Lei 3.--

Invazia lui Ștefan cel Mare

(Dra-
mă în
o acte). Lei 4.--

Cantemir Bătrînul

(Dramă în 5 acte)
Lei 3.50.

Constantin Brîncoveanu

Dramă în
5 acte). Lei 4.--

Revista Istorică

(Anul al VII-lea
N-le 7-9).

Lei 4.--

Bulletin de l'Institut pour l'é- tude de l'Europe sud-orientale

(No. 1921 (N-le 7-9)).

Lei 5.--

Polonais et Roumains

(Relations po-
litiques, éco-
nomiques et culturelles). Lei 10.--

Romii și Grecii de-a lungul vea- cilor

(cu prilejul împlinirii nuntii
principele din MDCCCXXI)

Lei 15.--

Izvoare contemporane ale mis- cării lui Tudor Vladimirescu.

Ediția ordinară 45 lei, mijlocie 50,
de lux 55.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULȚOR SPECIALIȘTI

Un cîntec ardelenesc nou. — Documente doljene

— Comunicație la Academia Română —

Literatura pe care o cunoaștem astăzi reprezintă ea oare mai mult decît ceva dintr'o producție mult mai vastă care în parte s'a pierdut cu desăvîrșire, în parte se mai păstrează în manuscrise necercetate ori se perpetuiază în oarecare măsură prin tradiția orală? Răspunsul la această întrebare nu poate fi deosebit: de fapt ne găsim înaintea unor fragmente, la care se adaugă, mai des ori mai rar, elemente care până atunci scăpaseră din vedere cercetătorilor.

Unul din cele din urmă drumuri ale mele din Ardeal m'a făcut să aflu astfel, tocmai la Sătmar, în colecția de lucruri mai vechi românești pe care încep a o face un mic număr de oameni luminați, un mic poem popular, alcătuit, evident, prin acele părți, în cei d'întăiu ani, cred, ai secolului trecut. El servește ca să arăte că și în aceste colțuri atît de răzlețe o producție literară românească nu era imposibilă.

E vorba de «Versul Sfîntului Mălaiu», o parodie a cîntărilor bisericești. Extragem din ea pasagiile mai caracteristice.

Cu glas blind,
Cîndu-i omul flămînd,
La vreme de lipsă frumoasă
Și peste toate aleasă,
O blagoslovite mălaiu,
Bun ai fost și ești de traiu,
Că în țară stai
Și morții nu te dai.
Că Abrudani de tine auziră,
Toți la tine cu caii veniră,
Și 'n țară te căutară
Și pã Someș te aflară
Și cu bani te cumpărară,
În desagă de păr te băgară.
Blagoslovite, sfîntite mălaiu,
Vină și la noi încai,

Și, de n'ai pă unde intra,
 Vină că ți-om arăta.
 Om face și noi cu tine
 Precum om ști mai bine,
 Că tare nu te-om prè cerne,
 Ce pre mäsăle te vom așterne,
 Precum fac cei Abrudanii,
 Înțelepții Bistrițanii
 Și nemișii Morașanii,
 Voinicii Tioareni¹,
 Sămeții Ogoeanii
 Și blinzii Ooșeanii.
 Unde doi cu doi se tînesc,
 Tot de mălaiu vorovesc.
 (Că), citu-i omul de sărac,
 De te are, tot [i]-ești drag,
 Și cei [ce-s] cu bogăție
 Ei țin cu tine mare frăție.
 O blagoslovite, sfințite,
 Mălaiu' cald,
 În lapte te scaid,
 În brînză te învăluiesc
 Și în groștor te tăvălesc
 Și pre grumaz te slobozesc
 Și în șternut mă hodinesc.
 De-am agiunge zile bune,
 Să te mîncăm și cu prune,
 De am agiunge și noi
 Să mîncăm și cu brînză de oi
 Că Morășanul săracu'
 N'are nici lapte acru,
 Ce trăește numa cu poame,
 Până ce mai moare de foame.

Regiunea de care e vorba, de la Țara Oașului și Chioara până la Bistrița și, în jos, până la Murăș, e bine definită. Cîntecul mălaiului — copistul, mai târziu și destul de neînțelegător, — a pus în față cu «mălaiu»: cucuruz — a fost redactat deci pe la 1800 în regiunea de la Nordul Ardealului și din părțile ungurene vecine.

Același manuscris, ajuns neîntreg și în rea stare, cuprinde apoi vechea povestire, remaniată la noi, pe urmă, de Anton Pann, a «istoriei poamelor și a legumelor». Dar aici avem a face cu o

¹ Din Chioara, Tioara.

expunere în proză și eroii vegetali poartă nume de boierii din părțile de dincoace de Carpați, - cea ce fixează locul de redactare.

Iată începutul: «Cînd împărația pre-slăvita gutie și obleduia vestitoriul chidrul, săbornica rodie era Paharnic-Mare, merul Logofăt, năranza Mare-Postelnic, Muscă, Scorușa, zinzifa (= zingiber, lat.) toți aceștia era' coarne (?), iar Marile (sic)-Logofeți de Divan și de taină, iare para era vestită de înpodobită...»

Din Moldova vine și «Verșul lui Vodă Grigorie», pentru peirea, în 1777, a lui Grigore-Vodă Ghica :

Acum tocmai nu de mult
Groaznic lucru s'au făcut.
În Moldova s'au (în)timplat
Perire ca de împărat.
Loc vestitu și orașul
Să numește, să știți, Iașul.
Ghica-Vodă Grigorie,
Domn mare 'n diregătorie
Vrînd a sta lîngă credință
Și neamului mintuință,
Cu vicleșug l-au chemat,
Tirănește s'au tăiat,
De Bașă turcească.
O amară prăpădire,
Că însuși merge la peire,
Că Turcii să năpădiră,
Că [cei] doi să porniră,
Și capul i-l tăiară
Și din viață îl scoasă afară,
Că, pînă vom arăta,
Faceți bine a asculta
Și, de-am greșit cu ceva,
Faceți bine a ierta.

Bucata se oprește la acest naiv prolog. El nu se află în descrierea cunoscută, pe care o comunica aici chiar, acum cîțiva ani, d. Iacob Negruzzi.

Mai multe bucăți de cuprins moral sau satiric în legătură cu viața religioasă se mai întîlnesc în același manuscris.

Astfel :

1) „Verș pentru omu celū cu răutate“ :

Omul cela ce să învață
Întru spurcata viață,

De petrece fără minte,
Va vedea că n'are minte...;

2) „Verș de pocăință“ :

Vai de cei ce să hrănesc
De unde ei nu muncesc
(și se înseamnă unde vine „ohtul“);

3) «Verșul plugarului și a păcurariului», cu jalea călugărului
că vede toate plăcerile acestora și nu se poate împărtăși de
dînsele :

Fericitu-i plugariul,
Slăvitu-i păcurariul ¹.
Plugariul merge horind,
Pe brazdă tot șuierînd
(Amariul de păcurariu fluerînd),
După oi merge cîntînd.
Plugariul, sătul de pîne,
La amiazăzi doarme bine.
Urîtul de mine !

Păcurariul tot jîntiță
Mănfîcă de la oiță.

Fălămîndul de mine !

[. . . . .]
Și să culcă la umbră
Unde-i iarba mai frumoasă.

Truditul de mine !

Amîndoi frumoși la față
Cumu-i ceriul fără ceață.

Pîrîtul de mine !

Cu dinșii lumea trăiește
Și țara să vesălește.

Singurul de mine !

Pentru caș și pentru pîne
Toți li zic cuvînt de bine.

Hulîtul de mine !

Nu li strigă lor de casă :
Vino curînd de (ne) botează.

Scîrbitul de mine !

În casă nu-i răbujoară,
Nu intră nici în putoare.
Împutîtul de mine !

¹ În margine : mișăutul.

Nu-s. întru oameni cu boale,
 Nu să tem nici de lingoare.
 Fricosul de mine!
 De m'aş vedea ca şi voi,
 Nu m'aş da pentru-amindoi.
 Ferice de mine!

După „Istoria lui Achirie“¹ vine un «vers frumos», în care iarăşi se ieau în glumă, de acelaşi autor, un cleric, datinele bisericesti :

Măi fârtate, haida 'n raiu,
 De ți-ai urit ai tău traiu,
 Că 'n raiu pitele cocu-să,
 Plăcintele gată-să,
 Şi 'n raiu purcelul frigă-să,
 Şi cocoşul fierbe-să,
 Si cură vinul prin raiu
 Ca şi cela din Tocai.
 Şi 'n raiu ținbulaşi ținbulează,
 Ceterile să 'ncordează :
 Dac' auzi, nu poți să stai,
 Ce-ți cată numai să sai,
 Si-ți cată numai să te învirtești
 Şi 'n potcoave să păzăști (sic).

Dacă la început e un evlavios «vers la zio Sfinti Paraschivi

Astăzi, toți creștinilor.
 Si cinstiți boierilor
 Şi toți pravoslavnicilor,
 Păcătoși și dreptilor,
 Cei ce-aici v'ați adunat
 De Domnul laudă ați dat;

iată jălania din «Versul călugărului» :

Doamne, scoate-mă afară
 De [nu] m'aş intoarce iară,
 Nu tot să fim de ocară.
 M'oiu duce tot şuierînd
 Şi în pinteni prè bătînd
 (Şi) minăstire blestămînd.

Fă-ne, Doamne, ce ni-i face:
 Călugăria nu-mi place,
 Nici la inimă nu-mi zace.

¹ Este şi „Istoria lui Faraon Împărat“ şi acele „Întrebări de a' lui Azi-
 mitu către Panaghiotu“, de care am vorbit în „Analele secției literare“,
 XXIX, p. 169 şi urm.

Fă-mă, Doamne, porumb verde,
Să pasc la rit floare verde,
Să trăiesc cum mi se cade.

Fă-mă, Doamne, (fericit) împreună
Cu porumbița supt cunună,
Să fiu cu inimă bună.
(Fericit) Fă-mă, Doamne turturea
Să-mi mai stînpăr inimă! l...

Fă-mă, Doamne rîndunê,
Să mă duc la țara mē,
Să scap din minăstirê.

„Versul zorilor“ arată că poesia *era* în sufletul celui dorit de libertate :

Voi zorile,
Voi dragile,
Aprindeți-vă luminile.

II.

Adaug că în aceeași colecție se află diploma de nobilitate, din Făgăraș, 20 Mart 1677, a Rominului Ursul Mărginaș («Mardsinás Urszul»), un Chiorean, care, servind în oastea lui Gheorghe Rákóczy al II-lea, fusese dus, la înfringerea ei, în robia Tatarilor. Întors după șaptesprezece ani, el e răsplătit prin așezarea între privilegiați. Și, lucru de cea mai mare importanță, prințul însuși al Ardealului recunoaște că starea de iobăgie în țara sa e un «jug» care presupune «miserii asemenea cu miseriile îndurate în Țara Tătărească și chiar mai aspre», precum însuși a declarat-o :

«Compacientes captivationis, mancipatus miseriarumque per Tartaros inmanes, Christi nominis hostes, eidem intra revolutionem septemdecim annorum illatorum providi Urszul Mardsinál, haecenus iobbagionis nostri fiscalis in possessione nostra Nagy-Nyirjas, districtus kövariensis, residentis et commorantis ac de prasenti ex peregrinis prefatorum Tarterorum terris in hoc regnum nostrum Transylvaniae, patriam videlicet suam, reducís, qui, ne, in pristinum iobbagionatus sui statum redactus et consueto eiusdem iugo pressus, miserias miseriis in Tartaria perpessis similes vel etium asperiores supportare (uti cepit) conqueri possit.»

¹ În vers : Să ne stieper (sic) inima mē, precum...

III.

Filologul ca și doritorul de pitoresc istoric regretă adesea că pentru redactarea documentelor noastre s'a ales și impus, de la începutul scrierii lor în românește, după modelul celor slavone, un tip și că în redactare ca și în stil, în practică, peste deosebirile de persoane și de provincie, cu vocabulariul și sunetele ei deosebite, se păstrează același fond, potrivit după împrejurări numai ca nume și amănunte, și același ton.

De aceia cu atât mai interesant e când se găsește cite un document care se depărtează, cât de puțin, de acest neschimbat tip unic.

În ce privește actele de dincoace de Milcov, cele mai multe posibilități de a întâlni asemenea variațiuni se prezintă în Oltenia, acel Ținut cu forme specifice în multe domenii de viață populară, care dă și astăzi în nuvelele părintelui P. Partenie de pildă, o neașteptată și uimitoare noutate de cuvinte și întorsături de frază.

Cercetînd colecțiile de documente și scrieri pe care au binevoit să ni le încredințeze d. Calețeanu din Craiova, am găsit nu odată asemenea elemente, și, pentru că, dacă Moldova are mii de acte tipărite, dacă, în această Oltenie chiar, Gorjul și-a aflat un cercetător cu neasămănată rîvnă, Doljul așteaptă încă pe cineva care să devoteze o activitate întregă vieții lui trecute, am socotit că e bine a le comunica.

Un act scris aproape întreg de mîna Mitropolitului Ștefan e acela din 11 Iunie 1667, prin care el însărcinează pe boierii aleși de Brîndușa, văduva lui Mihai Stolnicul, ca «impregiureani» — și aici — să cerceteze averea ei de Țigani, moșii și «alte măruntăi de ale casii» din moștenirea Postelnicului Pirvu din Birsești. Forme ca «sorori» și «Mehedelniceariulă» sînt de cel mai mare interes. Cea din urmă explică, de altfel, ca și Hamaradia pentru Amaradia, cum din numele de Meedia al localității dunărene s'a făcut acela de Mehedia și de Mehedinți, adică Meedian (cf. Dunărinț, Dunărean, nume adiectival ca și de familie, și al unui vînt de țerm; Gataianț, din Gataia, Rîmneanț din Rîmna).

Ștefanu mlstiiu bjeiă arhiepiscopu i Mitropolitu zemli vlașcoe. Scris-amu cartea Vlădicii Meale dumiloru voastre șase boieri carii santeji luați pre răvaș[e]lle Mării Sale Domnu nostru de Brîndușia Stolniceasa a lu Mihai Stolnicul și de Ghinea bratū

Lupului, anume Preda bivă Velu Stol. i Curuia Mehedelniceariulă i Vlăduțulă Po[s]t. Bengesculă i Gavrilă Peh. i Iovană capt. Glogoveanulă i Preda capt. Bologa și altoră împregiureani carii veți fi și veți ști ca să adevărați pentru Țigani și moșii și alte măruntăi de ale casii ale Părvului Post. denă Bărești.

Fost-au împărțit 2 sorori, anu[me] Stana și Caplea, ce scrie mai susă, au nu se-au fostă împărțit. Depe cumă veți adevăra cu sufletele domnevoastră mai pre dreptă, așa să adevărați. Deci, de veți adevăra [că] are dreptă, voi să fiți blagoslovți, iară, de veți fățari voi, să fiți procleți, afurisiți, anathema, de Domnulă nostru Is. Hs. și de 318 oteți ije vă Nichia, așijderea și [de Vlădicia Mea : ceriulă, pământulă să să treacă, fierulă, piatra să să topească, iară trupurișe voastre să stea netopite, nedelegate după moarte în veaci. Ačasta vă scriemă, întărimă, pecetluimă ; într'altă chipă nu va fi.

Iun. 11 dni, 7175. (Iscălitura).

(Parafat de el.).

Forme arhaice, ea aceia de «deaca vreme» în loc de „de vreme“ (pe la Bistrița Ardealului se aude : „de una vreme“) deosebesc actul, scris poate dincolo de Olt, al lui Constantin-Vodă Șerban (27 Mart 1654) în procesul dintre Necula Stîngăceanu și egumenul mănăstirii, sus pomenite, Hotărani.

† Mlstieiu bjeiu, lo Costandină Șarbană Voevodă i gsdnă pișetă gsvdmi ție, jupăneasă] Caplio, ce ai fostă jupăneasă lu Mihai Coms. otă Florești, și ție, Paraschevo otă Ciupturoia cătră ačasta vă facă înă știre Domnia Mea că înaintea Domnii Meale venit-au cu jalbă boiarinulă Domnii Meale Necula Cliuč. Stângăčanulă, jăluindu-să cumă că au fostă cumpărată de la Preda Spatarulă otă Ciupturoaia jumătate de sată dină Ciorobăreani încă în zilele răposatului Mateiu-Vodă, iară după aceeaia, cândă au fostă acumă, sculată-s'au egumenulă de la mănăstire de la Hotărani în pără de au venită în Divană naintea Domnii Meale de s'au părătă de față și au scosă egumenulă cărți domnești bătrâne cumă că au fostă miluită satulă Cerbureanii la sfânta mănăstire și l-au rămasă cu judecata Divanului, cumă să ții mănăstirea satulă Cerbureanii. Dreptă aceeaia țindu voi moșile Predii Spaț. toate pre sama voastră, iată că vă scriu Domnia Mea, în vreme ce veți vedea ačastă carte a Domnii Meale, iară voi să căutați să-i dați altă pentă u acelă sată, să fie de potriva acelu sată, cu casă, cu heleșteae și cu vii, deaca vreme ce nu i-au fostă Ciorobăreanii stătători. Altă jalbă să nu mai vie aici la Domnia Mea, iară voao de o va părea într'altă chipă cu strămbulă, să vie de față. I samă reč gsdmi. Pișă Mart 28 d., vlt. 7162.

Pécete mică cu vulturul ; monogramă. Iscălitura.

Iată, privitor la satul doljean, Cacaletii — al cărui nume, cum îmi sugerează d. N. Batzaria, e, de fapt, Scacaletii și înseamnă în slavonă „Lăcuste“ —, un hrisov de la Șerban Cantacuzino, care se întitulează «nepot al marelui și prea-bunului, răposatului Io Șarban Basarabă Voevod» (Radu Șerban, tatăl Elinei Cantacuzino). E vorba de nepoții «Murgii» ai lui Murgea, fiii lui Toader, Neagomir și frații, cari au „6 funii de ocină“. Moșia însăși e interesantă, fiindcă supt Mihai Viteazul ea «căzuse pre seama domnească» și Simion Movilă o dăduse lui Pană Vistierul, Grecul, care era să străpungă în lupta de la Brașov pe Moise Székely¹; de la Pană o tea ginerele, Vasile Vistierul, de la care supt Radu Mihnea, la 1613-4, o răscumpără Murgea. Actul de față înlocuiește, fără să fi fost vre-o contestație, pe cel vechiu, „putrezind acesta“.

Mistiui bjiu Io Șerbanu Voevodu gspdru vaseo zemle ugrovlahiiscoe, vnucu velicago i preadobrago pocoinago Io Șar[banu] Basarabă Voevodu, davatu gsdmi siiu povealeniiu gsdmi lui Neagomiru cu frații lui, fecorii lui Toaderu, nepoții Murgii otu sudu Doljai, și cu fecorii loru, cății le va da Dumnezău, ca să le fie loru ocină și moșie în satu în Cacaletii, toată partea moșu-său Murgii, câtu au avutu, 6 funii de ocină, da preste totu hotarulü, denü câmpu, denü pădure, denü apă cu vaduri de moară și cu grindurile și denü siliştea satului, denü piatră până în piatră pre hotarale ceale bătrâne și pre seamne. Însă denü hotarulü puțurilorü până în hotarulü Giorocului și până în hotarulü Roștii, și denü hotarulü Roștii până în hotarulü apelorü vii, pre unde sântu hotarale ceale bătrâne. Pentru că această ocină iaste a lorü bătrână și dereaptă moșie de la moșu-său Murgea, mai de nainte vreme. Iară, cândü au fostü înü zilele lui Mihai-Vodă, fost-au căzutü această ocină pre seama domnească, și au fostü pre seama domnească până înü zilele lui Simionü-Vodă. Deci, cândü au fostü atunci, iarü Simionü-Vodă fost-au dăruitü această ocină lu Pană Vistiarulü, și o au ținutu Pană Vistiarulü până la moartea lui, carü după moartea lui au rămasü pre seama ginerei-său lu Vasilie Vistiarulü. Deci, cândü au fostü în zilele Radului-Vodă snă Mihail-Vodă, nepotulü lu Alexandru-Vodă, iară Murgea, moșulü lu Neagomiru, elü au fostü mersu la Vasilie Vistiarulü de ș'au răscumpăratü această ocină ce scrie mai susü, cu bani, de au rămasü iară pre seama lui, precumü au fostü și mai denainte

¹ Un act de curind căpătat de Academie (15 Mart 7120), pomenește pe Pană și pe o rudă a lui „din Țara Grecească“, purtind păgînul nume de Haida.

vreame, precumă amū văzutū Domnia Mea și cartea Radului-Vodă Mihnea, lt. 7122, la mâna lu Neagomirū nepotulū Murgii, și de atunci încouce totū o au ținutū cu pace moșu-săū Murgea și tată-său și elū cu frații lui până acumū. Deci, învechindu-să cartea Radului-Vodă Mihnea de moșie, și putrezindū, și viindu la Domnia Mea ca să ș'o inoiască și să ș'o întărească cumū să-și fie moșia cu pace precumū o au ținutū, deci, văzândū Domnia Mea cartea Radului-Vodă Mihnea, Domnia Mea încă amū daatū această carte a Domnii Meale lui Neagomirū cu frații lui, fečorii lui Toaderū, nepoții Murgii otū Cacaletī ca să aibă a-și ținerea a lorū ocină denū Cacaletī, precumū iaste mai susū zisū, cu bunā pace, să le fie moșie stătătoare lorū și fečorilorū și nepoțilorū în veacū. Ine ocogojde nepocoleabim, sej ubo sfeeditaliem gsdmi panū Barbulū Milesculū Velū Banū i panū Badea Băleanulū Velū Dvornicu i panū Barbulū Bădeanulū Velū Log. i panū Costandin Brâncoveanulū Velū Spăt. i Cărstea Velū Vistiiarū i Ghincea Velū Cluceri i Cărstea Velū Postelnicū i Papa Buicesculū Velū Păharnecū i Alexandru Velū Stolnicū i Șarbanū Velū Comisū i Mihalcea Velū Slugearū i Stroe Velū Pitarū. I is. Șarbanū vt. Logft. I napesahū azū Radulū Logft. otū vā na stolū gradū u București. Pisū Dechemvrie 4 dni, vāleatū 7194.

Io Șerbanū Voevođa.

(Monogram. Pecete peste hirtie cu mătasă roșie).

Șerbanū vt. logft. poctenū

Se pare însă că oamenii nu se credeau asigurați cu atita : acest Neagomir, cu vechiul nume slavon, și fiii lui, Hamza (Amza), Iacov și Istratie, „părtași de ocină“ în acest sat. Ei sînt nevoia de-a avea și întărirea hotarului, și pentru aceia se recurge la boieri adevărați, de la «Scaunul Craiovei», în numărul, obișnuit, de șase, cari întrebă pe «megiași» sau „împrejureani“ în ce privește despărțirea de alte grupe sau „plase“, ca a Mirceștilor.

Fixarea însăși a hotarelor oferă interes, cu «calea Roștii» în loc de «Rojiștii», cum se spune aiurea, „calea Strimbei“, a „Giurii“, cu «pietrel», cu „fierul“ și «copacii»: „copaciul cel girbov“, „copaciul cel mare“, „copaciul cu crucea“, „copaciul curat“, «perli Agăi», cu „grindurile“ (al «Suharnii», cel gol), cu «vadurile» (al Blojdii) cu „mejdinile“, „podinile“ și „răscrucelle locurilor“, cu „măgurile“, cu așa-numiții cuci: («cucul Țiganului»), cu ville care au „matcă“, cu «posăzile», („gura posăzii“), cu „lacul ciumii“, cu „jahurile“, cu „cornul pămîntului“, cu „Zănoğița“, (din Zănoaga), cu „Alba în deal în piatră“.

Nu mai puțin interesant e neobișnuitul adaus de jos, făcut după cererea egumenului de la Hurezi, scris aici „Urezi“ (și

numele călugărului e Ionă, nu Ion), arătându-se de cei doisprezece boieri hotarnici unde au pus pietrele cele noi.

Milstieiu bjeiu Io Costandinu Basarabă Voevodă i gspru vâsoe zemle ungrovlhascoe davatū gsvdmi siiu povelenilu gsvdmi lui Neagomirū fečorulū lu Toaderū, nepotulū Murgli otū Cacaletī cu nepoții lui și lui Iacovū cu frate-său Istratie, fečorulū lui Hamza, și cu părtașii lor de ocină denū Cacaletī și cu fečorii lorū ce le va da Dumnezeu ca să le fie lorū ocină înū satū înū Cacaletī, otū sudū Doljiū, toată partea moșu-său Murgli câtă au avutū, denū câmpū, denū pădure, denū apă, cu vaduri de moară și cu heleșteae și denū siliștea satului și cu ville și cu totū venitulū ce va fi, de preste totū hotarulū, pentru că iaste a lorū bătrână și direaptă ocină de la moșu-său Murgea, încă mai denainte vreme, și totū o au ținutū cu bună paace. Iarū după aceia, cându au fostū acumū înū zile Domnii Meale, fiindu-le peritū cărțile ceale bătrâne de moșie și ocolnica moșii, ei ș'au luat șase boieri de la Scaunulū Craiovei împreună cu alaiți megiiși de prenū satele care să hotărăscū înū moșie cu dānșii, de au căutatū pietrele și seamnele hotarului ceale bătrâne de cătră plasa Mirceștilorū și de cătră alaiți de cătră toți, și le-au aflatū și le-au adevăratū cu toți împrejureanii, toate seamnele moșii, precumū scrie înū josū anume: denū susū de spre Tudosie înū pīatra denū vale și la dealū pre obrașii locurilorū și prenū capulū viii lui Tudosie înū copaciū. De acolo dreptū la vale înū calea Roștii, înū copačulū celū gārbovū și mejdina la vale pre înū rāscrucāla locurilorū înū grindulū Suhārnii înū groapā, unde să hotāraște cu Roștea. De-acia grindulū înū josū pre drumū până înū rāscruce, denū rāscruce înū josū înū copaciulū cu crucea, unde să hotāraște cu apele vii, și denū copaciulū cu crucea înū josū, înū grindulū golū, înū fierū, de acolo înū josū, înū copaciulū curatū, denū copaciulū curatū înū josū înū Bāșācutā, înū cuculū Ţiganului, denū Bāșācutā înū josū, înū mīgura posāzii înū cuci, denū mīgurā la vale dreptū înū hotarulū Mutii, denū hotarulū mutei mejdina la vale prenū rāscrucāla locurilor, până înū matca viii, unde să împreună cu Mirceștii. De-acia matca înū susū până înū vadulū Blojdii, denū Blojda la dealū spre miiazā-noapte, înū pīatra denū siliște, denū pīatrā înū cucū, de-acia drumulū la dealū până înū perii Agāi, pre drumū, înū laculū cumei, și iarū (?) drumulū la dealū până înū capetele jahurilorū de la dealū. De-acii poteca înū josū pre padiaā până înū mīgura mare, unde să hotāraște cu apele vii. De-acii mejdina la dealū până la rāscrucāla locurilorū, până înū copaciulū celū mare, înū cornulū pāmāntului (?), unde să hotāraște cu Tārnava. De-acia înū susū înū cucū, și iarū înū susū înū fierū. Denū fierū iarū înū susū pre mejdina, lāsā (?) prenū rāscrucāla locurilorū până înū calea Strāmbei înū mejdinā, unde

să hotărăște cu Zănoșița. De-acii înu mejdina la vale, până înu calea Giurii. De-aci calea înu susu până înu ha... Jora, unde să înpreună cu Mircești. De-acii pre cale la vale, prenū mijloculū viif lui Hamza pre drum. De-acii drumulū la vale până la Alba îni dealū înu piazră, denū piazră la dealū, înu piazra denū vale denū piazra denū vale înu matca apei; decii matca înu susu până înu piazra denū vale, de spre Tudosie. Precumū amū văzutū Domnia Mea și cartea acelorū 6 boiari adevărători și scrisorile megifașilorū denū prejurulū aceștii moșii, cu toate seamnele, cumū scriu mai susū, la mâna lui Neagomirū. cu nepoții lui și a lui Iacovū cu frate-său Istrate. Dereptu aceia amū datū Domnia Mea această carte a Domnii Meale lui Neagomirū, feodorulū lui Toaderū, nepotulū Murgii denū Cacleți, și nepoților lui și lui Iacovū cu frate-său Istrate, fečorii lu Hamza, și cu părtașii lorū de ocină ca să aibă a-și ținearea (*prelungit pentru spațiu*) și a stăpâniria această moșie a lorū denū Cacleți precumū o au ținutū și mai denainte vreme, pre seamnele hotarului ce scriu mai susū, cu bună pace, să le fie moșie stătătoare, lorū și fečorilorū și nepoțilorū, strănepoțilorū ohabnică înu veacū. Ine ocojide nepocoleabimū porezmo gsvdmi, sej uboi svedeataliū postolenemū gsvdmi: panū Ventilă Corbeanulū Velū Banū, i Alixandru Velū. Vor., i Diiculū Velū Log. i Mihaiu Cantacozino Velū Com. i Costandinū Ciorogărlanulū Velū Vist. i Costandinū Știrbeaiu Velū Cluē. i Dimitrașco Caramanlăulū Vel Post. i Cornea Brăiloiulū Velū Păh. i (*alb*) Velū Stolnicū i Șarbanū Cantacozino Velū Com. i Costandinū Ciorogărlanulū Velū Sluj., i Mihalcea Căndesculū Velū Pitarū. Pisū Șarbanū vt. log. i napisah azū Costandinū Mihalovici logofătulū Conțesculū vā na stolu gradū bucurești scom, msța Noemvrie 1 dni vlt. 7201.

(Monogramă mare, pecete pusă cu mătasă roșie închis.)
Io Costandinū Voevodū.

(Jos:) Aceste pietri de spre hotarulū lui Tudosie dinū Giorocū și cum să scrie înu cartea Cacleților cea ocolnică, ce să scrie numai seamnele, le pusemū în urma cărței, cândū venise părintele egumenulū Iona de la sfânta mânăstire de la Urezi, cu porăncă domnească și cu portarū domnescū, cândū lt. 7207, de ne-aū strănsū 12 boiari hotarnici de amū alesū moșia mânăstirii dinū Giorocū și o 'm înpietritū și amū înpietritū Giorocul de către alalte sate și de către Cacleți. Atuncea amū pusū aceste 3 pietri prinū seamnele carele să cetescū înu cartea Cacleților cea ocolnică, înu capulū vii lui Tudosie, la copač, amū pusū piatră, dicia (*sic*) în valea Rojiștii la copač[ulū] gărbovū amū pusū piatră, dicia înu grindulū Suhărnii înu groapă, înu cornulū pământului, unde să înpreună cu Rojiștea, amū pusū piatră, dicia nescriindu-să aceste 3 pietri în această carte, dicii noi, cești 12 boiari, iată că le sămnamū înu poala cărței.

Șarbanū vt. logft. prēt.

Răvașele Banilor Craiovei sînt rare. Unul de la Cornea Brăiloiu, din 7 Septembrie 1699, se ocupă de cererea nepoților, așezați la Craiova, ai popei Lupul pentru moșia de la Ciuturești, «o jumătate de funie». Se dau boieri adevărați, între cari iuzbași ostășești, «la mijlocul lui», pentru a-i judeca. Apare și un Petco din Craiova.

† Cornea Velu Banu scris-amu cartea noastră dumneavoastră boieri, anume Ionu iuzu-bașa dinu Podbanita i Crăcun dinu Fuștești, Vlaicul otu Prijoi dinu Ciuturești i (Istratie Cacavela otu Craiova ; *(ștersu)* Vasile iuzu, cari santeți luați de Matei și de frate-sau Ionu, fecori lu Iovanu, nepotai lui Petco, și de Iosofu diaconulu și de frate-sau Antonie și cu nepotii lui, Defta—(*alb*) otu Craiova, nepotai ai popei Lupulu, damu-vă inu știre că aici inainte noastră au avutu întrebăcune de față, zicandū Matei și cu frate-sau Ionu cumu că au moșie de cumpărătoare inu hotarulū Ciutureștilorū, de cumpăratură de la Negrita, fata Predii, nepoata Bondrii, iarū Iosofu diaconulu și cu frate-sau Antonie și cu nepotii lorū Defta așa zisără cumū că acea jumătate de funie denū Ciuturești iaste dată de danle de Ionu Bondrea. Deci iată că v'amū datū pe dumneavoastră la mijloculu lorū, ci să căutați să vă străngeți toți la unū locū, și să vie și ei cu toți de față, să le luați seaama pe cărtū și pe zapise, și să dovediti acea jumătate de funie iaste cumpărătoare bună lu Matei și frățane-sau Ionu au un, ci iaste datū danie lu Iosofu diaconulu și frățane-sau Antonie, cu nepotai lorū, și după adeverință și tocmeală ci le veți face, să li dați și scrisori la mănile lorū, ca să nu mai aibă gâlăvavă intrunū (*sic*) dănșai. Ačasta vă scriemū.

Săpt. 7 dni, lt. 7207.

Cornea Vel Banu

Raport din 7 Septembrie 7208 al celor patru boieri pentru funia «lui Ionu Bondrea și frăține-sau Predii, tatăl Negritei», dată «popei Lupului, moșulu lui Iosafu diaconulu». Vânzare lui «Petco denū Craiova, cu știrea tuturorū moșnanilorū de-acolo dinū satū». «Văzumū și zapisulu de vânzare.» «Dar amū aflatū cu ale noastre suflețe a fi mai cu dereptate.»

Datini vechi se păstrează în această lume mai răzleață. Le aflăm în acte craiovene.

Astfel în cel de la 1781, care, dînd și știre despre «ulița cea mare, unde să vinde peștele», menționează o încercare de «înfrățire» pe un număr de stînjeni.

21 Ianuar 1781. «Barbu ciobanu cărămizariulū, de la satulū Muschii» («Tudorū Cacavela, nepotū unchiașului Vasilia Ca-

cavela», «popa Radu, protopopu otu Craiova, marturi») vinde o moşie lui Filaret, episcop de Rîmnic. «Au voitū a mă înfrăţi pe mine cu dânşii pe aceşti 157 stănj.» Schimb cu «unū locū de prăvălie alū sfinti episcopii. ce iaste înū Craiova, înū uliţa cea mare, unde să vinde peştele».

O alta are ca marturi pe «arhimandritū şi egumenū a Şăgărci Milletie», «Ioanū prinū staroste».

Afacerile preotului Vlad din Craiova, proprietar la satul Muschii, încep în acelaş an; e vorba de un împrumut cu 4 bani la leu pe lună, de o vînzare pe «leişe». O cerere de întoarcere a banilor e răspinsă pentru motivul că au trecut şaisprezece ani

4 Iulie 1781. Proces între «Voichiţa văduva» şi «Ionū, feçorulū popei lui Anghelū de aici denū Craiova», de o parte, şi «popa Vladu, totū de aici», de alta, pentru moşie „înū hotarulū Mischiū”. Se arată şi un «catastişalū» al preotului. Se vede o vînzare, «stănjănu câte o leişă». Un împrumut pentru «treba moşii», „Tl. 5 cu dobândă la lună de leu bani 4, cu sorocū până într'o lună” (pe la 1750). «Cerea ca cu întoarcere de bani să lipsască pe numitu preotū dinū stăpănire, zicândū şi acasta că, atunci cândū au răscumpăratū popa Vladu acei stănj. 27, n'au fostū prinū ştirea lorū... Fără de cale te iaste cererea a întoarce bani preotului peste 14 ani trecuţi... De nu-şi primisă toţi banii vînzării, trebuia de atunci să fie căutatū... Cu câtū mai vartosū că ei s'au aflatū totū cu toţii şăzători la unū locū şi niciodată judecată n'au mai căutatū.»

Preotul e silit în acel an de nepoatele închise pentru datorie, în lipsa tatălui, fugit, să cumpere o bucată de moşie, cu toate că fratele nu-i e de faţă: episcopul, chemat să judece, iea această hotărire.

4 Ianuar 1781. «Dumitrana, Mariia, Ivana, Dumitra, feate lui Stoica Bujea, împreună cu mama noastră Zamfira», dau zapis «la mână unchiului nostru popa Vladu, ce iaste frate cu tatălū nostru, că, încăpândū tatălū nostru în datorie şi spărindu-se de datorie, au fugitū şi, lasându-ne pe noi fără de nicio chivernisală şi în vremea de iarnă, acei datornici au închisū pe muma noastră Zamfira la dumnealui polcv., şi, văzândū că pierē la închisoare şi neavândū cu ce plăti, nici tatălū nostru nu mai vine, şi avândū tatălū nostru împreună cu unchiu nostru popa Vladu o parte la moşia părintească la Mischiu, stănj. 20 şi unū sferă”, ele oferă partea tatălui, lui Vlad. El, «nefiindū tatălū nostru faţă, nu vrea să o cumpere». «Noi, văzândū că vo[mū] să perimū la închisoare, amū jăluitū la Preaosfinţia Sa părintele episcopu ca ori să o cumpere sau să ne dea iscălitură să o vindemū la

altă parte. Sfinția Sa, văzându, la altă parte nu s'au înduratū a ne volnici să o vindemū, ci de la judecatā i s'au datū să o cum-pere, și, nefiindū obrazū parte bisericāscā față, ce să vorū iscāli marturii.» Pun degetele.

Un cizmar craioveanpretindea la 1792 că are dreptul de a opri, ca vecin, vinzarea unei case până va avea ei bani. Judecata-i răspinge cererea; cine n'are să dea bani fără zăbavă, acela pierde dreptul de protimisis:

1-iu August 1792. «Dinu Cojocarū, împreună cu soția miā Maria», vind lui «jupānū Pavelū Sticlaru» «o prāvālie inū tǎrgū pā locu sfāntului [s]chitului Bodeștii, care locū este cu chirie pe anū tl. 12..., dreptū tl. 700..., însă care prāvālie iaste alături cu ju-pān Văcco cizmaru și cu Pātru Boiangiu în față, iarū dinū dosū până inū locu Bădicāi, cu uliçoara jumătate între Văcico ciz-maru». Pun degetele.

Marturi: «Văcco cizmariulū», «Pātru diiacu», «Oprea sinū popa Dumitru», «Iane Rădulea», «Neagoe brat Dicu, soru-mia Măriia», «Bunea Pitariu». Scrie «eu Vasile logofātu».

24 August 1792. «Acestā prāvālie neavāndū Dinu Cojocariu bani ca [sā] o facā, l-amū inprumutātū eū cu fl. 212 și, neavāndū bani nici să o isprāveascā nici să să plăteascā de mine, au datū rugāciune la toate rudele lui și la vecini, și nimini nu s'au aflatū, nici să dea bani să isprāveascā prāvāliia, nici să să plă-teascā de mine, fără de s'au aflat» niște stinjeni, pe cari-i dā pentru o parte, zapis pentru alta. Apoi dā și niște vii.

28 August 1792. «De la departamentu judecātorii de patru.»

Cercetează «pentru Văcco cizmariulū, ce să vecineāște cu acestā prāvālie ce au cumpārat-o numitu Pavelū Cibucciu de la acelu Dīnulū Cojocarū, arātāndū că nu va să-i numere acei tl. 700 de mai susū numiți, nici să iscāleascā zapisulū.» «S'au întreat și Văcco cizmariulū, de vreme că să vecineāște cu acestā prāvālie, pentru ce nu iscāleāște zapisulū sau să numere bani, și zisā că acumū nu are bani să-i dea, aflāndu-sā omū sāracu, iarū cu vremea și cu soroace ii va face de-i va da. De unde să cunoāște, așa ii este cererea, dā vreme că nu-i numărā bani acumū, ca unu ce nu are protimisisū și după cuprinderea ponturilorū de protimisisū ce este în pravilnicāscā condicā, de care însuși Văcco cizmariulū, cunoscāndu-și dreptu, de a sa bună voe primi de au și iscāltū zapisulū acesta.»

25 Ianuar 1793. Întārire de «Ștefan Prāșc v., bivū Velū D/or-nicū, Calmacamu Craiovi»¹.

Iată și un act craiovean pentru export de vite, la 1799 :

Sudū Dolji, orașu Craiovi ; 99,

Ghenr. 26.

Pla. popa Dumitru dă la biserica Târgu-dă-afară, condica domnească, pă cinci vite mari și una mică, însă bou murgu și unū bou roșu și unū bou vânăț și unū bou galbenū, unū mânăzū (?) vânătu și unū calū murgū. Valū să n'aibă.

(Pecete roșie, indistinctă.)

Plîngerea din 1797 a unui isprăvnicel, izgonit pentru că tăiasc copaci de la stăpîn, în sama, pretinde el, a lefii neplătite, are o valoare de formă și una de psihologie rurală.

Către «biv Vel Post.» plîngerea lui «Matei de la Dobriceni sudū Vălč[a]». Cere judecată «cu demnealū po[lco]v[ni]č[elū] Costandinū Portărescu, că eu mă aflu cu șederea mea pă moșiia Brătășanului și, de săntū acumū 16 ani m'au pusū numitu mai susū boieri isprăvnicelū pă moșiia dumnealui pentru cele trebuincoasă ale moșii, unde amū fostū următori poruncii dumnealui, slujindū cu dreptate la toate după porunca dumnealui, până, de săntū doi ani, sculându-să niște oameni fără de lege cu pără neadevărată cumū că eu așū fi tăiatū 200 de copaci după moșiia dumnealui și dintr'acea pără neadevărată m'au lipsitū pă mine și au pusū pe unulū dintr'acei părăși, făcândū cerere numitu boeri să-i plătescu copacii. Și i-amū arătatū dumnealui cumū că amū tăiatū numai 31 de copaci, avândū trebuință, dară și eu avândū să iau de la dumnealui care cu deosăbită foae voi arăta, însă după dijma moșii, zăciuala mea, care nu s'au luatū de dumnealui, amū cutezatū de amū tăiatū copaci ce să numescū, avându-mă slujindu-i de multă vreme nescutitū de birū și fără de simbricie, darū dumnealui, neodihnitū fiindū, aū jăluitū Divanulu. Și, fiindū orându-i la dumnealorū boierii judecători de patru, ne-amū judecatū, și au găsitū cu cale boierii judecători de s'au orându-i dumnalū căpt. Matei Dobriceanu de au mersu de au făcutū și alegere, și nu săntū odihnitū, fiindu-că se. rudește cu dumnealui și, de cândū au făcutū acea alegere, săntū doi ani și până acumū nu m'au mai supăratū, iarū acumū văzū că iarū au jăluitū Divanulu, făcândū cerere să-i plătescu copacii ce să numescū mai susū. De care eu, văzândū acestū felū, amū năzuitū la mare mila dumitale, să fiu scosū la cinst. Divanū, să-mi aflu dreptatea înū fericite zilele dumitale, să mi să îplinească și mie zăciuala la ce este la dumnealui, și pentru copacii carii știu înū frica lui Dumnezău că i-amū tăiatū, să-i plătescu cu câtū să va hotără de cătr[fe] cinst. Divanū. Iarū pentru cei ce săntū năpăstuiți, să încredințazi cinst. Divanū cei ce m'au arătatū cu sufletulū lorū că eu amū tăiatū acei copaci ; atunci cumū să va găsi cu cale de

către cinst. Divanul sântu mulțomitu că va fi cu păcatu să mă năpăstuiască. Și ce va fi mila dumatile.

21 Mart 1797.

Ordin de la «Ianculă Caragea», caimacam al Craiovei.

Și vom încheia cu expunerea amănunțită, pînă de considerații juridice, o adevărată pledoarie scrisă, a preotului Dumitrache din Craiova, căruia i se disputa de două femei mica avere lăsată de o mătușă, care, la sfîrșit, călugăriță, cerșia pe la ușile oamenilor. E o bucată de stil, care merita a fi cunoscută. Preotul e un precursor al avocatului în secolul care începea.

1814. «Popa Dumitrache dă aici denul Craiova» se plinge de «Mărița și Ancuța, fetele unui Păuna dă aici, ce au murit, că fără dă nici[un] cuvîntu alu dreptății s'au pusu înu spinarea mea ca o sală. cautăndu să intre cu mine și iale pârtașe într'unu petecū dă locū ce me-au lăsatū mie prinū diată răposata mătușe-mea Magdalina monahia ca să-i cautū sufletulū cu pomeniri, sārindaru și altele. Însă prinū jalba ce au datū numitele pentru mine arată și bazne, că mi-au rămasū dă la mătușe-mea bani gata i o vie și alte lucruri și pā dānsale nu le-amū «în-partășitū». La judecatā, «dumnealorū, nu știu: ori cā n'au înțelesū pricina cumū este sau pā dînregū au vrutū să mă adichiseasca, căci niciun cuvînt dā ale mele nu au ținutū în seamā».

Pretinzîndu-se rude egale, judecata «cu multă poliloghie me-au întunecatū dreptatea mea, îndatorāndu-mā la jurāmāntū pā mincūnile lorū. Iarū pricina este 'ntr'acestū chipū, pentru care mă rogū cu zmereme, cinstiți boieri, să ascultați.

«Unu popa Gheorghe, ce aū fostū frate cu Păuna, mama acestor fāmei, au ținutū întrā casātorie pā Magdalina mătușā-mea, adecā sora mumi mele. Amāndoi acești dā Dumnezeu înpreunati au făcutū șapte fete, și, murindū popa Gheorghe, dupā dānsulū au muritū și șase tete, și, rămāindū numai mătușe-mea cu o fata anume Preda, și vāzāndu-se mătușe-mea dîntr'atīta copii numai cu o fatā, au luat-o înu casā și pā cumnatā-sa Păuna, adecā muma acestor fāmei, și dā pomanā au lăzestrat-o și au mārītat-o, dāndu-o la casa ei. Dupā trecere dā multā vreme, murindū și varā-mea, înū vārștā fiindū peste 40 de ani, au rămāsū mătușe-mea singorā, care avindū viață multā și nerāmāindu-i altcevașū dā la popa Gheorghe, soțulū sāu, decātū numai puținticā vie la Valsănești, și acestu petecū dā locū cu o cășecorā pā dānsulū (căci celālatū locū ilū vāndusā soțulū sāu, fiindū înu viață, la răpt. tātālū mieū), acea vișcorā au vāndut-o, avindū stinahorie dā cheltuiālā; erea să vinzā și acestū puțintelū locū, fiindū-cā și zestrea ei toată s'au prāpādītū, intr'atāta îndelungare dā vreme. Darū, socotindū-sā cā nu are cu ce să-și cominde sufletulū s'au lăsatū și, ca o călugăriță ce erea, trāia cu milostenie dā la cei

ce o miluia. Deci, la lt. 1797, dă săntu acumū 17 ani, zicându-mi mie să-mi dea loculū cu casa ce şădū într'insa şi cu altă căş-coară ce rămăsă dă la vară-mea, şi eu să fiu îndatoratū a-i fi epitropū să-i portū grija pentru sufletū, nu amū vrutū să priimescū, căci mătuşe-mea avea doi fraţi cari traia, şi ca unorū mai dă aproape cironomi dăcătū mine le-amū zisū să ia asupra-le aăstă grijă şi să stăpânească avutu surori lorū. Şi nici ei n'au priimitū, iarū beata mătuşe-mea, tot stândū dă mine, amū priimitū, şi prinū diiată ce me-au lăsatū mă însărcinează cu aăstă grijă: împărtăşindū dă ceia ce bine au avutū şi o pomeni, adica pā fraţi, m'au însărcinatū dă amū datū şi o maniā (sic) dă pomanā Ancuţii dă mai susū numitā. Şi, cu toate că mătuşe-mea din ceia ce i-au datū mina au ajutatū dă pomanā pā soru-sa Mariia la măritişulū ei, darū şi eu după moartea răposatīi, fiindū-că le ştiāmū sārăce, nu numai trei velinţe, ce să numescū înū diiată, le-amū datū lorū, ci şi toate mărunţişurile casīi, iarū eu dinū agonisita ce mi-au datū Dumnezeu m'amū silitū dă amū făcutū cheltuială, atātū la îngropare, cātū şi la toate câte mă însărcinează prinū diiată, cheltuindū mulţi bani. Toate acestea câte arată mai susū le-amū provalisitū dumnealorū judecătorilorū ai departamentului, le-amū arătatū şi că nu au treabă numitele mai susū cu multū puţinū avutulū popii Gheorghe, căci, şi dă au fostū frate cu nūma lorū, darū pā averea lui au rămāsū mătuşe-mea stăpână cu puterea vārsnicīi copiilorū; şi locū n'au prinsu zisele mele, cu cuvintū că zapisulū popii lui Gheorghe dă vânzarea loculū la tatā-meu (sic) este mincinosū făcutū dă mine, căci, dă ar fi adăvāratū, arū pomeni mătuşe-mea dă dānsulū prinū diiată sa.

Prea-cinstite Divanū, aăstă vīnzare a loculū este dă 57 dă ani, adecă cu patruzăci dă ani innainte dieţii mătuşe-mea; loculū cândū s'au cumpāratū dă tatā-mieu, eu amū fostū copilū mieu, amū pomenitū şi pā tatā-mieu stăpānindu-lū nesupāratū dă nimini, şi cumū să poate una ca aăstă a să crede, să facū eu zapisū mincinosū, căci nu umblu sa iau loculū acumū înū stăpānire, ci este dinū vechime înū stăpānirea tatāni-mieu? Şi, dă arū fi zapisulū mincinosū, ce nevoe aşū avea să-lū scotu dă faţă, înū vreme ce, nu numai stăpānirea veche este mai bună decātū unū zapisū, darū, şi chear necumpāratū dă arū fi loculū dă tatā-mieu, mă rogū să să ia dă către dumv. seama că pe popa Gheorghe trebue să-lū cironomisească rudele soţii lui, adecă eu, că mi să cade, iarū nu nepoţii lui dă sorā? Cu cātū mai vārtosū că eu stăpānescū şi cu diiată adăvārată, care diiată, măcarū că o facū boerīi judecători că este rea, cu cuvāntu ce au zisū că o pomeneste într'insa dă vīnzarea loculū, darū mie mi să pare că este prea bună, căci, 40 dă ani fiindū trecuţi dă la vânzarea loculū pānā la facerea dieţii, şi nicio prigonire neştiindū între nimini, ci stăpānire necintitā, socotească-să înţelepćunea dumv. dă fi mai venea mă-

tuşe-mea înu minte să numească şi aăasta. Zic dumlorū boerii judecători că n'au împărtaşitū mătuşe-mea pă rudenii dinū avutuū ei. La aăasta mi să pare ca au dumnealorū greşală, căci dănu toată sārăcīia ei au împărtaşitū pă rude, precumū să vede în scrisū, şi osăbitū le-amū arătatū că, atātū pă Păuna, muma acestora, au înzestrat-o mătuşe-mea dinū casa ei, după moartea bărbatu-său, cătū şi pă Mariia au ajutat-o la măritişu ei cu ce i-au datū mina. Dīiata este adăvărātā, fiindcă şi celū ce au scris-o trăeşte şi este om cinstitū, iarū că aū rămasū cusurū dā nu s'au adevēritū dā arhereu iocului după pravilā, părere amū iarāşū că nu este nicio minune, pentru că şi înū zioa dā astāzi vāzū multe dieşi neadāvārate dā arhieru, cu cătū mai vārtosū aăasta dā au avutū halū să să adevēreze dā arhereū, fiindū într'īnsa arātate neşte bagatelurī. Înū care dīiatā este iscălitū martorū şi unū difaconū Dumitru, unchiulū mai susū numitelorū, celū ce au şinutū intru căsătorie pă altā sorū a popii lui Gheorghe. Dā arū fi ştiutū acela vre unū avutū rămasū alū mătuşe-mea sau dā la popa Gheorghe, cumnatu-său, ori dā ştiia că i să cade a lua şi elū parte, nu arū fi întarītū dīiata cu iscălitura lui. Au trāitū şi Păuna multā vreme înū urma morşii mătuşe-mea, şi cuvīntū împotrīvitorū dinū gura ei n'au scosū. Iarā acumū ce păcatū au cazutū asuprā-mi nu ştiū. Mā rogū cinst. dumv. să să asculte cu luare aminte apelaşia mea şi să mi să rădice aăasta nāpaste ce au cazutū fără dā dreptate asuprā capului meu, căci dreptulū adāvārū aşa este precumū arātū dumv., fără să mai zicū cuvīntele că banii ce au fostū îngropaşi în grādina mea au fostū dā ai mătuşe-mea şi dā ai varā-mea. Neadāvārātā pără este, şi aăasta căci, atātū bani, cătū şi alte lucruri ce le-amū avutū îngropate în grādina, au fostū dinū dreaptā munca mea, după cumū ştiu mulţi oameni dānu Craiova. Cā dānu mila lui Dumnezeu neamulū meu n'au fostū sāracū, ci şi moşu meū şi fatu-meū, cumū şi eu, amū avutū bani, şi dinū pricina nestatornicīi vremilorū amū păstratū îngropaşi înū pāmāntū şi amū avutū la trebuinţa mea dā me-amū măritatū doā copile după neguţatorī dā ispravā, şi amū încă o copilā dā măritatū şi trei copii, şi Dumnezeū mā ştie cumū îngrijescū şi pentru dānşii dā a nu rămānea înū stare proastă. Iarā mătuşa-mii saū vere-mea, să mā credeşi, cinstişi boeri, ca n'au avutū dā unde să le rămīe bani, după cumū întreaga plīorofie să va da dumv., atātū dānu coprīnderea dietii, cătū şi dinū alte dovezi înū scrisū ce amū prinsū, care să dā dā faţa scāpātă-ăunea lorū şi lipsa dā bani ce au avutū, care ştie şi toata mah[laoa] că umbļa mătuşe-mea prinū oraşū dā cerea milostenie şi să hrānea.»

N. Iorga.

Un călător prin Muntenia

John B. S. Morritt of Rokeby

(1794)

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul veacului trecut trebuiesc socotite ca una din epocile cele mai strălucite în istoria literară și artistică a Angliei.

Elita engleză dintr'aceea generație era atrasă, mai mult decât oricând, de clasicism, prin fala Romei și mai ales prin strălucirea Greciei antice. Această admirație fierbinte pentru cultură devenise o adevărată religie, și tânărul care-și isprăvia studiile la Universitatea din Oxford sau Cambridge nu-și socotia educația terminată până n'ar fi văzut cu ochii lucrurile care seduseseră imaginația tinereții sale.

Supt influența aceluiași cult al frumosului, aristocrația în Anglia, că și în toată Europa occidentală, întemeie atunci multe din acele colecții mari de antichități, de sculptură și pictură, dintre care acelea ale ducilor de Portland, Devonshire ș. a. au fost transmise din generație în generație până în zilele noastre. Într'această elită de oameni rafinați și de colecționari figurează și acela al cărui nume l-am înscris aici.

John B. S. Morritt of Rokeby (n. 1772, m. 1843), proprietarul unui frumos castel în Anglia și prieten intim a lui sir Walter Scott, era să întreprindă și el o călătorie de studii și de plăcere la ieșirea sa din Cambridge. Nu alege, ca atîția alții (de pildă Hobhouse), drumul pe Mare, ci plecă spre Constantinopol și Atena prin Imperiul German și Ungaria, avînd intenția să-și urmeze drumul prin Serbia. În Ungaria află însă de neșiguranța împrejurimilor Belgradului din cauza cetelor de tătari. Își schimbă deci drumul, trecînd prin Muntenia. Fiînd foarte bogat, luă cu sine un desenator din Viena; mai era însoțit și de doi prieteni, Stockdale și Rondle Wilbraham, și de doi servitori.

Schițele făcute de artistul austriac s'au rătăcit, și sînt probabil distruse. În schimb s'au păstrat până dăunăzi scrisorile de drum trimise de Morritt mamei și familiei sale. Aceste scrisori rămăseră inaccesibile publicului până la 1914, cînd fură publi-

cate în parte ¹. De atunci originalele au fost aproape toate distruse; ce-a mai rămas din ele se află azi în biblioteca mea, precum și jurnalul original de drum al lui Morrilt, un manuscris în 4° de 205 pagini. Acest jurnal este de o însemnătate deosebită pentru studiul topografiei și arheologiei Greciei: sper deci că-l voi putea publica mai târziu în limba originală engleză. Până atunci cred că notele lăsate de Morrilt despre țara noastră pot merita a fi relatate în prescurtare pe românește. Păcat că nu pot reproduce tot de odată un desen al unei țerance din regiunea Lugoșului, făcut de Morrilt pe o contrapagină a jurnalului. Femeia este îmbrăcată cu cămașă lucrată în fluturi, are briul roșu, vâlnic «de piele» cu ciucuri în colorii, precum ni explică însuși călătorul; picioarele sînt goale.

La data de 27 Iunie 1794 se află în Banat, ni spune Morrilt, un număr mare de soldați revoluționari francesi, făcuți prizonieri de trupele germane în Flandra cu un an în urmă, Republica francesă fiind atuncea în stare de războiu cu Sfîntul Imperiu german. Banatul era socotit ca o regiune foarte nesănătoasă; la Viena se spunea că de aceia prizonierii fură trimiși acolo ca să moară mai răpede. Într'adevăr Englezii aflară că, din cinci mii de prizonieri aduși în Banat, după un an nu mai trăiau decît vre-o șapte sute. Cu toate acestea erau destul de veseli: se plîngeau însă de felul în care erau tratați de Guvern, dar vorbeau cu recunoștință desupra locuitorii Timișoarei. Măcar că starea lor materială era proastă, se bucurau de o libertate uimitoare: li se îngăduia chiar a ținea întruniri politice pentru a desbata diferite chestiuni. Morrilt asistă la o asemenea desbatere, în care auzi cu mirare oratori revoluționari foarte buni.

La Buda se zvonia că Banatul ar fi bîntuit de hoți. Ajunși la Timișoara, străinii aflau că regiunea dincolo de Sibiiu ar fi nesigură. Pe tot drumul prin Ardeal și Muntenia nu văzură însă nici măcar urmă de jafuitori. În Transilvania se spunea că această siguranță se datorește pandurilor, cari stirpiseră răul cu vre-o trei ani în urmă.

Se vorbea ungurește la Timișoara, precum și românește, slavonește (decî de sigur sîrbește) și ceva nemțește.

¹ The letters of John B. S. Morrilt of Rokeby, descriptive of journeys in Europe and Asia Minor in the years 1794—1795. Edited by G. E. Marindin, London (J. Murray) 1914, 8°, XII + 319 pp.

Morritt își urmă drumul prin Dobra, Deva, Sebeșul Săsesc la Sibiu. Fu încântat de frumuseța locurilor, pe care le descrie. În ziua de 3 Iulie sosi la Sibiu. Străinii fură bine primiți de guvernator, generalul Rolle, care-i asigură că drumul spre București era foarte sigur și că nu e nevoie de tălmăci, de oare ce se înțelege pretutindeni limba latină sau nemțească. Găsesc notată o vizită la baronul Bruckenthal și la colecțiunea lui de picturi, din care numai un Tiziano, un Guido, precum și un Crist de, sau după, van Dyck erau demne de atenție. La Sibiu mai asistară la reprezentația unei trupe nemțești la teatru.

Serviciul poștei era pe atunci mai bine organizat în Muntenia decât în Ungaria și Ardeal. Aici călătorii erau despoiați nerușinat de către șefii de poștă, slujbele fiind date de Guvern la ofițeri săraci sau la mici nobili unguri.

Țeranii români făcură o impresie de mare sărăcie. Morritt le găsi sălbateci și puțin deștepți.

Plecând dela Sibiu, abia dacă intrau călătorii într'o casă, acestea fiind atât de proaste, încît preferau să doarmă în trăsurile lor sau supt copaci. La granița țerii, la Clineni, de pildă, nu erau decât vre-o zece bordeie de lut. Crișmele și hanurile nu erau mai bune: numai o singură odaie, unde stăpînii dormiau împreună cu copiii și porcii lor. Pretutindeni satele erau la fel, mai sărace decât și-ar putea închipui cineva. Mai tot pămîntul necultivat sau prost lucrat; numai împrejurul satelor puțin porumb, arături mici ca grădinile. Trebuia cercetat prin tot satul pentru a găsi vre-o găină de cumpărat. Aceste neajunsuri nu împiedecau pe Englesi însă de a se entusiasma de călătoria lor. «Munții Țerii-Românești n'au părăchea lor», spune Morritt, cu dreptate, «decît poate în Stiria sau Alpi.»

Prin Turnul Roșu trăsurile fură trase de boi, drumul fiind prea rău pentru cai. La Clineni era atunci un ispravnic grec, îmbrăcat chiar grecește, cu ajutorul căruia străinii găsiră opt boi și doi cai de călărie până la Argeș, după o lungă tocmeală cu țeranii. Ispravnicii aveau, cum se vede, o putere absolută în satele lor: în tot cazul, nu se feriau de a da bătaie pentru a procura cai pentru străini. Cu o poruncă domnească se obțineau cai fără plată, dar cîne n'avea un asemenea ordin trebuia să se tocmească cu țeranii. De și caii erau iefteni, îi judecă de o calitate inferioară: mai în fiecare zi căzură vre-o doi

sau trei din ei pe drum, și trebuiau părăsiți. La poștă aveau totdeauna mult de așteptat, două sau trei oare, până să se poată procura cai de schimb. Poștele erau zidite ca niște coșuri mari, sau câte-odată ca niște cuște de găini ridicate pe prispe înalte.

Într'o seară, în apropierea Argeșului, străinii cerură ospitalitate la o curte boierească, nefiind nicio crîsmă în sat. Stăpînul fiind la București, fură primiți de soție, «Irina Agaje Kokani» (çocoana Ileana Agoaia). Era așezată pe un divan, lat de șase picioare și lung cît odaia, fiind încunjurată de cinci sau șase servitoare, cu fast mare. Era îmbrăcată într'o rochie de muselină suptîre, împetrițată, cu mîneci lungi, răscoită până la sîni și legată *à la Campbell*, rochia fiind strînsă la picioare ca un pantalon. Pe piept purta o bucată de muselină prinsă supt sîni, pe cap o căciulă înaltă turtită, cu un canaf de aur, și avea un tulpan pe frunte, păul căzîndu-i despletit peste umere. De-asupra rochiei avea o mantie de mătasă azurie cu marginile de blană și cu mîneci scurte. Era încălțată cu cizme (terlici) de piele galbenă suptîre, vîrite în papuci (conduri), pe cari-i scoase cînd se așeză pe divan *à la turque*. «Vă asigur», spune Morrît, «că, de și nu era *de première jeunesse*, ar fi greu de închipuit o figură mai plăcută.» Străinii fură bine primiți: după masă două slugi aduseră lighian și ibric pentru spălarea mînilor. Boieroaica avea un copilăș de vre-o patru ani, pe care-l creștea dimpreună cu un băiețaș cumpărat de la soldați turci în cursul ultimului războiu. După ce stătura de vorbă cîtva timp cu ajutorul unui interpret, cocoana se retrase până a doua zi. Dimineața li dădu ea însăși, cu băiatul ei, cîte o linguriță de șerbet de trandafir. Englesii fură încințați de această găzduire.

De cînd părăsiseră Ardealul, nu mai văzuseră nici scaune, nici mese, numai covoare și măsuțe joase, în casele mai bune divanuri cu perne întrebunțate drept scaun, masă și pat. Locuitorii nu-și schimbau hainele pentru noapte.

Morrît notează Țigăanii și starea lor nenorocită: se vindeau și se cumpărau „ca boii“. Prisonierii de războiu erau și ei robi. Împăratul și Împărăteasa-i răsкупărau în număr mare de la Turci. Agentul imperial Merkelius la București povestia că trimisese mai mult de cinci mii din ei peste graniță, și comisio-

narii Împăratului străbăteau toată țara pentru a-i răscumpăra.

La Pitești erau niște dughene ținute de Greci. Ispravnicul orașului vorbea franțuzește și era foarte politicos.

În ziua de 19 Iulie, Morrith se întinția pe drum, dincolo de Pitești, cu ambasadorul engles sir Robert Ainslie, care se înapoia de la Constantinopol în Anglia. Putem adăuga ca frumoasele deseme din țara noastră făcute de Luigi Maier și publicate în Albumul lui Ainslie s'au executat în cursul acestei călătorii în Orient.

La Colintina, Morrith fu găzduit la o curte boierească, care fusese însă complect devastată în timpul războiului de la 1789-90, de soldații principelui de Coburg, așa încît nu mai erau alte mobile decît un divan de paie într'o casă goală, căci rămăsese nelocuită de atunci.

La București, autorul notează podeaua de birne de pe străzi. Case frumoase nu găsește. Prăvăliile erau ținute de Evrei, de Greci sau de Nemți. A doua zi află curierii gata de plecare pentru Tarigrad. Se învîi pe un preț foarte mare și plecă, deci, călare împreună cu ei, lăsînd trăsurile la București. Prin Zimnicea ajunge la Constantinopol în treisprezece zile.

C. J. Karadja

Familia Mailat

Hasdeu, în „Negru-Vodă“ („Magnum Etymol.“, IV, Introducerea), publică o inscripție latinească, descoperită în pereții casei protopopului Ionaș Mone din Vineția-de-jos (țara Făgărașului), cunoscută și lui Engel, cu următorul cuprins: „Vixit Gregorius primus Venetus Anno Domini 1185. Genealogia authentica monestica. Gregorius Venetus thesaurarius Vaivadae Nigro, a quo donatus quatuor vallibus cum silvis et campis; genuit Gregorium secundum anno 1216. Hic genuit Gregorium, ex quo Mailath, 1250 filia Komana et secundus Gregorius. Hi divisi (1279): Mailath primam vallem Kucsulata, Komana secundam vallem, Gregorius tertiam vallem (1390, hoc est Venetiam) et Rivulum Salsum sortiti sunt, et Gregorius genuit tertium Gregorium, Komanam, Stoicam, Thomam. divisi. Gregorius, quartam integram sortitus, genuit Stephanum, [et] Gregorium

(1449). Hic genuit Salamonem (a matre Mone dictum) et Stephanum Mone. Salamon genuit Man Mone 1499. Hic genuit Stephanum Mone secundum. Illic genuit Voik Mone. Hic genuit secundum Man Mone. Hic genuit Ioannem Mone, ex quo Ionas Mone, venerabilis vicarius generalis, 1728.“

În această inscripție, pe care învățatul Hasdeu o numește «subredă», evident avem a face cu o genealogie închipuită. Ea nu ni poate deci servi la nimic, când e vorba să scrutăm trecutul familiei Mailat.

Dar oare merită acest trecut să fie cercetat ?

Creдем că da.

Mailații, conții unguri cu acest nume, sînt de origine românească. Cel mai distins reprezentant al acestei familii, Ștefan, a jucat un rol însemnat în istoria Ungariei pe la mijlocul veacului al XVI-lea. A fost Voevod al Ardealului, stăpîn al cetății Făgărașului și cîtva timp al Ungurașului. În luptele lui Petru Rareș pentru stăpînirea Ardealului ne întîlnim la tot pasul cu acest dușman de moarte al Voevodului moldovean. Ștefan Mailat era credincios al Bisericii catolice, făcea parte din înalta aristocrație maghiară. Era deci un renegat, căruia dușmanii îi aruncau în față, ca o insultă, că e Valah, de același sînge cu poporul de iobagi din Transilvania.

Mindszenti Gábor, cronicarul maghiar, care a trăit în nemijlocita apropiere a Craiului Ioan Zápolya, ni spune într'un loc, că stăpînul său, poftind odată vin roșu, i-a zis: „Vezi d-ta să bem acum și vin roșu, căci nu peste mult vom duce dorul vinului, dacă vom merge în Ardeal, unde domnul Mailat ni-a pustiit cetățile și s'a întins de bună samă și la pivnițe, căci iubește dumnealui vinul bun. Să știi d-ta de la mine că *Valahul*, cîtă vreme e sărac, bea vin numai în crîsmă, dar, cînd ajunge domn mare, își ține pivnița bogată pe masă“ (*Mindszenti Naplója*), la a. 1540).

Istoria Mailateștilor e instructivă, atît pentru vechimea familiei, cît și pentru faptul că presintă un caz caracteristic în procesul istoric al aservirii neamului românesc din Ardeal și Ungaria.

E știut că poporul românesc la venirea Maghiarilor avea organizația sa politică, păstrată în formă de autonomie și supt stăpînirea regilor unguri. Românii aveau și o puternică clasă

conducătoare: voievozi, cneji și boieri, „maiores terrae“, cum îi numesc cele mai vechi diplome maghiare. Ungurii au nimicuit treptat și sistematic autonomia străveche a Românilor, reducându-i la starea de iobagi. O parte dintre fruntașii poporului au îmbrățișat catolicismul, numai ca să-și poată păstra privilegiile. Aceștia s'au contopit în masa asupritorilor. Cei cari n'au voit să părăsească însă credința strămoșească au fost despoiați de drepturile nobilitare și coborâți în rindurile fraților legați de glie.

Am numit caracteristic în această privință trecutul Mailaților, fiindcă familia lor s'a rupt în două la începutul veacului al XVI-lea: descendenții celor înstrăinați sînt conții Majláth, iar urmașii celor rămași în legea străbună trăiesc și azi ca țerâni în ținutul Făgărașului. Să trecem la istoricul familiei.

Dacă ar fi să dăm crezămînt lui Bonfiniu, pe cel mai vechiu Mailat îl întîlnim tocmai la 1131, ca sfetnic al regelui Béla Orbul¹. Bonfiniu însă și-a luat știrea dintr'o cronică mai veche, unde, în loc de Mailath, a fost „Moynolt“, cum de altfel aflăm și la Thuróczy: „Moynoith, de genere Akus, et alios ibidem occiderunt“². Tot asemenea scrie și Marcu, în cronica sa. Bonfiniu, cunoscînd familia puternică și străveche a Mailaților, a înlocuit numele aflat în cronica ce i-a servit de izvor.

Diplomele cele mai autentice fîntîni istorice, ni dau putința să urmărim trecutul acestei familii îndărăt pînă pe la mijlocul veacului al XIII-lea, dar nu cu deplină certitudine, după cum vom arăta mai la vale.

Un act din 1335³ spune că Malath, fiul lui Benedict, fiul lui Borș (Borșas), cumpără moșia Kesdi, lângă râul Saar, în comitatul Tolna. Punînd pe Borș, bunicul lui Malath, cam pe la 1250, am avea dovadă despre existența unui strămoș al Mailaților la mijlocul veacului al XIII-lea, și prin urmare am cunoaște cel mai vechiu nume de nobil român, căci numele ce întîlnim în diploma lui Béla al IV-lea dela 1247 sînt de cneji și de voievozi ca stăpînitori de țară⁴.

¹ Bonfiniu, p. 283 (ed. 1568).

² *Script. rec. Hung. pars prima*, 1755, p. 283.

³ Kollár, *Hist. Quinquagesimae*, t. II, p. 165.

⁴ Vezi revista *Turul*, 1858, p. 1 și urm.

Este însă o greutate.

În lipsă de documente uu putem reconstrui legătura genealogică între acest Malath din 1335 și între Iuga, strămoșul Mailaților la 1415, de la care arborele genealogic se poate deduce fără lacună pînă la Ștefan din secolul al XVI-lea.

Putem însă afirma această legătură cu o probabilitate, ce se întemeiază pe următoarele indicii.

Un descendent al conților Mailat, Nicolae, la 1692, cînd era vorba de asigurarea drepturilor sale «pro tuitione iurium suorum», între altele se referă și la documentul de mai sus și cere dela regele Leopold I-ii transcrierea aceluia.

Așa dară în familia conților Mailat trăia tradiția despre înrudirea cu Malath, proprietarul moșiei Kesdi (*Turul l. c.*). S'ar putea ridica obiecțiunea cum ajunge un Român proprietar în comuna Tolna? Lucrul nu ni se pare cu neputință, căci Ștefan, Voevodul Ardealului, dușmanul lui Petru Rareș, stăpînia și cetatea Berzenceze din comitatul Semegey, moștenită din moși-strămoși.

După cum am amintit mai sus, al doilea act referitor la Mailați, de astă dată fără de nicio îndoială, e datat 1415. Se vorbește în el despre împoporarea posesiunilor regale din comitatul Carășului: Maylath-Maanchoo, Lukaipataka, Dragon, Draxatelke și Dragothatelke, care aparțin cneziatei lui Filip, Petru și Dragomir, fiii lui Iuga.

Un alt document, din 1418, descriind hotarele acestor proprietăți, pomenește din nou pe cei trei cnezi numind pe al treilea Mailat: Dragomir (*Turul*, p. 3.), amintit din nou în 1433.

Fiul lui Dragomir, Matei, pe la 1480, trece în Țara Făgărașului, unde cîștigă satul Comana, după care documentele îl numesc: «bojaro nobilis de Komana». Prin cumpărări și donațiuni pune mîna pe întinse proprietăți în Țara Făgărașului. Astfel în 1509 cumpără posesiunea Țintari, iar regele o aprobă: „Nobili Maylad, Valacho, bojaroni videlicet nostro de Komana“ (*Turul*, p. 4). Cam în acest timp Mateiu trece la catolicism, și regele drept răsplată îi dăruiește a patra parte din posesiunea Cîrhalma.

În actul prin care se face introducerea sînt amintiți și copiii lui Matei: Comșa, Nagovița (Negoiță), Ioan Ștefan, Dumitru și Marta.

Ștefan este Voevodul Ardealului și protivnicul lui Petru Rareș.

A fost botezat de Ioan Zápolya, tinereța și-a petrecut-o la Curtea lui Ludovic al II-lea. La 1530 s'a căsătorit cu Ana, sora lui Toma Nadasdy, odraslă din vechea aristocrație ungară. De aici încolo de sigur n'a voit să mai știe de originea-i românească, de care se rușina și pe care i-o amintiau numai dușmanii, voind să-l jighească. În curînd s'a aruncat în valurile luptelor politice, care l-au ridicat la o situație strălucită, pentru ca la sfîrșit de-acolo să-l arunce în abis..

Dintre frații săi l-au urmat, intrînd în șirul aristocrațiilor ungari, Ioan și Dumitru. De la acești trei se trag conții Majláth.

Comșa, Negoită și poate Marta, întru cît cu numele lor nu ne întîlnim în actele aceluia timp, după toată probabilitatea au rămas la moșiile părintești din Țara Făgărașului, păstrînd credința strămoșească și naționalitatea lor românească. Urmașii lor sînt numeroșii țerani cu numele Mailat, cari trăiesc și azi în Vlădeni, Țințari și Dejeni.

La 1533 Voevodul muntean trimite o solie la Ștefan Báthory, din care face parte și: „bojaro noster nomine Maylath Spatar“.

Trăia deci un ram al familiei și în Țara-Românească.

Venit-au Mailații de acolo în Ungaria ori întîmplatu-s'a în-tors lucrul, nu putem ști.

Tragedia neamului românesc din Ungaria se oglindește bine în istoria familiei Mailat.

Victor Motogna

O gravură necunoscută

Frumosul album al lui Ainslie cu vederi din țara noastră a fost multă vreme cunoscut în diferite edițiuni la noi, și o parte din stampele publicate acolo sînt reproduse în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice“ și aiurea.

Posed însă în biblioteca mea un exemplar din prima edițiune a acestei opere: «*Views in Turkey in Europe and Asia, comprising Rometia, Bulgaria, Walachia, Syria and Palestine, selected from the collection of Sir Robert Ainslie, drawn by Luigi Mayer and engraved by William Watts, with an elucidative letter-press. Published March 1st 1801, by the Proprietor William Watts No. 13, London Street; Fitzroy Square, London*», mare în-folio, care, de și cunoscută teoretic, pare însă a fi rămas

până astăzi nevăzută aici în țară. Se deosebește de edițiunile posterioare prin faptul că stampele sînt necolorate și conține o gravură, nereprodusă mai tîrziu, înfățișînd recepția ambasadorului englez la Curtea lui Alexandru Moruzi Voevod.

Desemnul pentru această gravură a fost făcut în anul 1793, precum ni spune în text sir Robert.

Sala de recepție în palatul dela București pare a fi fost spațioasă și înaltă, cu un rînd de ferestre împrejur, de-asupra cărora sînt așezate mici ferestre ovale, *oeils de boeuf*. În fundul sălii un jeț ridicat pe șase trepte, cu *turaua* Pađișahului de-asupra, represintînd astfel tronul Sultanului, loc de onoare care rămăsese pururea gol.

Mai la dreapta vedem agățată de părete o sabie turcească, simbolul autorității delegate Domnului de către suzeran. Supt sabie, un divan care se întinde până în colțul sălii și continuă de-alungul păretelui lateral, acest divan fiind așezat pe o estradă cu două trepte. Perdele în mare parte trase la ferestre, pe jos un covor mare.

Supt sabie a luat loc Voevodul, îmbrăcat în caftan, cu calpac pe cap. Conversează cu sir Robert, care șade tot pe divan, într'o atitudine mai liberă. De-a lungul păretelui drept, suita ambasadorului, patru domni înșirați șa pân pe divan împreună cu un singur boier muntean, sau poate un dragoman. Mai la stînga doi demnitari purtînd tuiturile de Pașa ale Domnitorului, urmați de un șir de boieri cu toiege în mină, în spatele cărora vedem o ceată de slugi aducînd talere încărcate cu fructe.

Cred că aceasta e singura gravură pe care o posedăm înfățișînd o asemenea recepție, măcar că mulți străini ni-au descris audiențe la palatul din București sau din Iași.

Desemnele în albumul lui Ainslie au fost făcute de un artist italian, Luigi Mayer, care însoți pe ambasador în toate călătoriile sale. După aceste desemnuri fură gravate stampele în aquatincta cîțiva ani în urmă, pe la 1801—1806, pentru a fi publicate într'un album de 122 exemplare, din care avem însă mai multe edițiuni posterioare. Originalele trebuie să fi fost foarte frumoase, după cît putem vedea din poate singurul rămas nedistrus până acuma: vederea Curtii dela București din co-

Acest desen în colorii semnat «*Luigi Mayer*» are o mărime

de 42×63 cm. și este cu mult mai fin decât gravura. Poartă inscripțiunea: «*Fianco del Palazzo del Principe della Valachia nella Città di Bucoresti, Tavola No. LIV del Viaggio pittoresco del Sig. Cav. Roberto Ainslie*», iar pe dos: „*Bucorest Capital of Walachia and view of the Princes Palace in ditto*“ Vederea cuprinde și malul stîng al Dîmboviței la capul podului, unde vedem două felinare și un hambar de lemn (tăiate din gravură).

Trebuie să fie cel mai vechiu desen cunoscut al palatului domnesc din București.

C. J. Káradja

La dreptul românesc (*ius valachicum*)

Atît istoriografia noastră¹, cit și cea străină², admit ca incontestabil adevărul că Romîni de la Nordul Dunării la venirea Maghiarilor aveau o organizație străveche supt Voevozi și cnej: și un regim propriu: dreptul românesc obișnuielnic (*ius Valachorum, ius valachicum, antiqua et laudabilis consuetudo Valachorum, ius Valachorum*).

Acest așezămînt s'a păstrat și supt stăpînirea Ungurilor. Și în Polonia întîlnim în veacul al XIV-lea dreptul românesc, pe care regii acestei țeri îl respectau la coloniștii romîni veniți din Transilvania, voind astfel să sporească populația Galiției³.

Cele mai vechi și mai amănunțite știri despre natura acestui drept le aflăm în documentele polone, cel dintîiu din anul 1378⁴.

Până acum se știa că primele mențiuni despre existența dreptului obișnuielnic la Romîni din Ungaria sînt numai din veacul al XV-lea⁵.

În colecția: «*Codex diplomaticus familiae Teleki de Szék*» afiu însă un important document, mai vechiu decât cel polon amintit mai sus.

¹ I. Bogdan, *Despre cnejii romîni*, în „An. Ac. Rom.” XXVI: Xenopol, *Ist. Rom.*, II, p. 226 și Radu Rosetti, *Pămîntul, Sătenii și Stăpînii în Moldova*, unde e amintită și literatura străină.

² Cf. și articolul d-rei Kastarska, în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, 1922.

³ Xenopol, *l. c.*, p. 226.

⁵ R. Rosetti, *o. c.* p. 23, documente din 1427 și 1478.

E datat în 7 Maiu 1371. Fiindcă aruncă lumină asupra dreptului românesc în Ungaria din secolul al XIV-lea, îl reproduc în întregime :

«Nos iudices nobilium [comitatus de Huny]ad, damus pro memoria quod Georgius filius Myske et . . . officiales de Vechel et de Pestus, nostram personaliter [venientes in pre]sentiam, nobis dixerunt protestando *quod ipsi Petrum de Ky . . . latronem et furem cum officialibus . . . captivari fecissent et tramite iuris regni contra eundem Petrum . . . acceptassent*; super quo nos petierunt quod videlicet nos propria nostra persona ad sedem iudiciariam officialium dicti magistri Stephani, castellani de Deva, accedere dignaremur . . ., iudicium fide oculata videremus. Nos vero petitionibus predictorum officialium de Vechel et Pestus ad sedem iudiciariam predicti magistri Stephani (castellani de Deva) accessimus, ubi prefati officiales de [Vechel et] Pestus una cum nobilibus et aliis quampluribus hominibus contra eundem Petrum furem comprobare voluissent et prefati officiales dicti magistri Stephani finalem legem facere *de regni consuetudine* parati fuissent; et, prout tamen universi kenezii et Olachi de quatuor sedibus districtibus castri Deva ipsum *iudicium* et *legem* regni inhibuerunt . . ., dicendo ut iidem officiales iuxta legem Olachorum eundem Petrum comprobare possent, sed non cum aliis iuribus regni, ideo ullum iudicium seu iustitiam ipsis facere interdixerunt. Datum in Deva, feria quarta proxima post octavas festi Beati Georgii Martyris, anno domini MCCCLXX primo.

(V^o :) Pro magistris Georgio et . . . officialibus de Pestus et de Vechel [contra] universos kenesios interius expressos memorialis.

Cuprinsul pe scurt e următorul:

Judecătorii comitatului Inidoarei dovedesc că, atunci când oficialii din Veșel și Peștiș au voit să condamne pe un țilhar cu numele Petru în fața tribunalului lui Ștefan, castelanul din Deva, după legile țerii, cnejii și Romînii din cele patru districte ale cetății Deva, intervenind, au împiedecat aducerea sentinței și au pretins să se facă procedura după *legea Romînilor*.

Documentul nostru verifică pe deplin părerea istoricilor că Romînii din Ungaria la început erau judecați numai după dreptul lor propriu.

În veacul al XIV-lea conștiința acestui drept era atât de vie încă, încît Românii din cele patru districte ale Devei, în frunte cu conducătorii lor firești, se cred îndreptățiți să împiedece cu forța ridicarea la valoare de drept a unei sentințe judecătorești privitoare la un Român — fie chiar și un «tilhar» dovedit —, dacă acea sentință nu s'a adus ținînd în vedere procedura normată prin „lex Olachorum“.

Victor Motogna

Biserica din Măgurele (Ilfov, 1797).

Pisania, în urma reparației făcute la 1907, a fost astupată cu ciment; au fost lăsate numai cuvintele «păstor fu pă...» și jos «1797, Mai 7».

* * *

O piatră în fața altarului: «1797, Mai 7, am zidit-o. 1815, lun. 7, cu lespez am pardosit».

* * *

Pe o *Evanghelie*, București 1750: ersity Library Cluj

«Această sfîntă și dumnezeiască *Evanghelie* mi-au dăruit-o prea-sfînșitul Mitropolit a Ungrovlahiei, chirio chir Filaret, în zilele prea-înălțatului Domnul nostru Io Costandin Racoviță... Voievod, la leat 7262, și, după ce mi-au dăruit-o mie, fiului Sfînșiei Sale sufletescū Constandin Asan biv Vel Șătrarū, și eu încă am dat-o la sfînta biserică a mea dela satul Creața, unde are hrumul Adormirea Maicii Preacurate Fecioară Maria, și oricare s'ar ispiti să o fure, și orcine ar ceti și va cunoaște [că e luată] sau înștrăinată de la această sf. biserică de la satul Creața și n'ar lua-o să mi-o aducă sau nu mi-ar spune, ci ar dosi-o, Maica Preacurată Fecioară și sfîntă *Evanghelie* să le fie împotrivă și într'această lume și în cealaltă lume, și în totă călătoria lui agoniseală să nu vază, ci să le fie această sfîntă *Evanghelie* împotrivă, și să fie și afurisiți și anatema de Domnul Nostru Împărat Iisus Hristos și de trei sute optisprezece sfînși părinți dela Nicheia și de Sfînșia Sa părintele Vlădica Filaret. Și, pentru ca să cunoască și mai bine că iastă a mea această *Evanghelie* pe multe foi mă iscălescū, și pun și pecete. Pentru mai bună cunoștinșă pun și văleatul grecesc și mă și iscălescū. 1754. Constandin Asan biv Vel Șătrarū.»

* * *

Pe un *Pendicostarion*, Râmnic 7293 (1785) :

a) „Acest *Pendicostar* l-am cumpărat. . . . de la Bica fata, care-acum este preoteasa a popii Panait, pe care l-am popit la 1832, Sept. 20, iar cartea o am cumpărat la 1799, Avgust 28. Grigorie Asan biv Vel Stolnic.»

b) «Această sfântă carte s'au cumpărat de dumnealui boeru Grigore biv Vel Stolnic Asan, la biserica dumnealui la Măgurele, și s'au dat la mâna lui Negoită grămăticul, întâiul slujitor al sfintei biserici. Orcine va fura-o, sa fie legat de cuvântul celor trei sute optsprezece sfinți părinți din Nicheia și de celelalte soboare ale lor. Negoită grămăticul.»

* * *

Pe un *Octoih*, Râmnic 1750 :

«Acest *Octoih* ce iaste pentru slujba bisericii mi-au dăruit-o preasfințitul părinte episcopul chir Grigorie al sfintei și de Dumnezeu [păzitei] episcopii a Râmnicului dupeste Oit, și eu încă am dat la sfânta biserică de la satul meu de la Creța, și, de ar pune cinevaș vie-un gând ca să o fure, sa nu-l ajute Domnul Hristos și Maica Sfinției Sale, și să fie și afurisit de stăpînul nostru Hristos și de trei sute optsprezece sfinți părinți dela Nicheia, și de Sfințul Nicolae sa fie legat și oprit în loc ca pe un filhar și tur de daruri bisericești. Data la Fevr. 15, an 1753 dela Hristos; iar dela Adam 7261.

Sfârșind de scris, m'am început a mă iscăli într'insa pe unde am socotit, punînd și pecetele mele, fiind pomenit leatu ce să vede, 1798, Iunie 7, Grigore Asan biv Vel Stolnic.»

Ceva nou privitor la Ștefan I (II ?), Domnul Moldovei (c. 1394—1400).

Istoria celor d'întăi Voevozi moldoveni are multe puncte nelămurite încă. Izvoarele sunt așa de puține, încît nici durata acestor stăpîniri nu se cunoaște cu certitudine decît de la 1400, cînd pe tronul Moldovei se suie Alexandru-cel-Bun.

Amintirea lui Ștefan care domnește între anii 1394—1400 s'a păstrat în cîteva documente ungurești, mulțămită războiului purtat cu Sigismund, regele Ungariei¹.

¹ Hurmuzaki, I, pp 333 și 332-6; Iorga, *Gesch. d. rum. Volk*, I, pp. 289-90.

În colecția «Teleki család oklevéltára» (I, pp. 264-265) e publicat un document care amintește pe Voevodul Ștefan și pe un boier al său, Ioan, fiul lui Costa. Poartă data de 22 Maiu 1398 și are următorul cuprins :

«Nos, Leusthasius de Zilagthew, Iohannes, filius Iacobi de Zilkererek, iudices nobilium comitatus de Zonuk Interiori, memorie comendamus quod, quia Iacobus dictus Toth coram nobis sic dicebat quod ipse procurator magnifici viri Stefani Vayvode moldaviensis esset et in persona ipsius coram nobis stetit, cum tamen comes comitatus de Zonuk Interiori literam procuratoriam postulasset et coram nobilibus conprovincia legere fecisset, tamen litera procuratoria non tenebat quod prefatus Iacobus dictus Toth esset procurator viri Magnifici Stefani Vayvode moldaviensis, sed procurator Iohannis filii Coztha, ideo nobiles conprovincia in sede nostra iudiciaria consedentibus (!) taliter decreverunt quod procurator procuratorem facere non posset, declarato tamen quod prefatum Iacobum dictum Toth Iohannes filius Coztha, officialis viri magnifici Stefani Vayvode moldaviensis, procuratorem constituisset. Datum in Dees, feria quarta proxima ante festum Penthecosthen, anno Domini M.CCC. nonagesimo octavo.»

Voevodul Ștefan — cum apare din document — se judecă într-o afacere înaintea scaunului nobililor din Solnocul Interior, unde în numele Domnului Moldovei se presintă un «procurator» al său Iacob numit Toth. Scaunul nobililor nu află în ordine procura, «litera procuratoria», fiindcă nu e dată de Voevod, ci de un boier al aceluia : Ioan fiul lui Costea. Nu putem ști care era obiectul procesului. Actul însă dovedește că pe atunci Domnul Moldovei nu era în dușmanie cu Sigismund și deci contactul des între Moldova și ținutul românesc de peste munți a început încă din secolul al XIV-lea.

Victor Mologna

Un act din sec. al XIV-lea privitor la Morlahi

În colecția de documente a familiei Teleki (I. p. 267) aflăm următorul act, datat 31 Octombre și 5 Novembre 1398 :

„Magnifico viro Nicolao de Gara, regnorum Dalmacie, Croatiae et Slavonie hano, capitulum ecclesie tina[n]iensis amicitiam paratam cum honore. Literas nobilis viri, magistri Pauli, dicto-

rum regnorum Dalmatie et Croatiae vestri vicebani, noveritis nos recepisse, hunc tenorem continentes :

Amicis suis reverendis, capitulo ecclesie trininiensis, magister Paulus, filius Nicolai de Zenche, regnorum Dalmatie et Croatiae vicebanus, amicitiam paratam cum honore. Suggestum est nobis pro parte Iohannis Tranicich, Olachi regalis, quod pridem Brayk Merucich, Olachus magistri Pauli filii Karuli, comitis Corbavie, cum suo catuno latrocinialiter super ipsum Iohannem et ad ipsum pertinentes Olachos ac eorum mulieres lethalibus vulneribus affecissent et vestibus spoliatos semivivos relinquissent, nullis eorum demeritis aut culpis exigentibus. Quapropter vestram amicitiam presentibus petimus diligenter quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Marco, filius Drask de Peterkouauaz, vel Philippus, filius Porfirii, aut Sarach de Raducich seu Ratko Budomigh de Zminyam, aliis absentibus, homo domini nostri bani, illuc ad ipsum (*sic*) ipsius pugne accedendo, ab omnibus a quibus licuerit et decuerit, palam et occulte investigando, sciant et inquirant premissorum meram certitudinem, videant etiam ipsos vulneratos et tandem, prout premissorum vobis veritas consisterit, eidem domino nostro bano amicabilem rescribatis. Datum Trinini, in vigilia festi Omnium Sanctorum, anno Domini M.CCC. nonagesimo octavo.

Nos igitur, iustis et congruis petitionibus prelibati magistri Pauli, Vestre Magnificentie vicebani, annuentes, una cum prelibato Sarach, homine vestro, discretum virum magistrum Iohannem, ecclesie nostre custodem, ad exsequendum premissa pro testimonio transmissimus fidedignum, qui, demum ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt quod ipsi, sabbato proximo post festum Omnium Sanctorum ad catunum Iohannis Tranicich accedendo, sex Olachos regales et unam mulierem in eodem catuno vulneribus sauciatos fide vidissent oculata scivissentque ab omnibus quibus decuisset, palam et occulte diligenter investigando, quod Olachi *Mreucii* vocati, comitum de Corbavia, more latrocinio veniendo, dictos Olachos vulnerassent, decem et septem oves recepissent et asportassent et duos equos eorundem Olachorum regaliū interfecissent et unum gladium similiter recepissent, propria eorum potentia mediante. Datum feria tertia proxima post dictum festum Omnium Sanctorum, anno Domini supradicto.

Romunii *Mreuci* de pe moșia contelui de Corbavia atacă deci cătunul lui Ioan Tranicich, supt conducerea lui Braic Merucich, rănesc șase Romini regali și pe-o femeie, omoară doi cai și răpesc șaptesprezece oi. Olachi *Mreucii* sînt *Maurovlahi* după toată probabilitatea. Că sînt Romini, nu mai începe nicio îndolală. Aceasta o arată cuvintele *Olachus, catunus (cătun)*, nume ca Braic, Sarach de Raducich (Sarach fiul lui Radu).

În ce privește origina Mavrovlahilor și în general a Istro-Romînilor, părerile învățaților noștri sînt împărțite.

După d. Onciul, Mavrovlahii sînt descendenții vechii populații romane din Dalmația («Teoria lui Rösler», *Conv. lit.*, 1885, p. 434).

Ca dovadă citează pe preutul din Dioclea, autor din veacul al XII-lea, care, vorbind despre vechea populație romană din Dalmația în vremea cînd au atacat-o Bulgarii, spune că atunci se numiau *Romani*, iar acum (în timpul său) se numesc *Mavrovlahi*, adică „Nigri Latini”.

D. Iorga crede că sînt Macedo-Romîni, cari, venind dela Sud, au înlocuit vechiul element romanic din Iliria și Dalmația¹. D-l O. Densusianu susține o ipotesă contrară, care se poate rezuma în următoarele².

Antonio de Mula, contemporan evenimentelor ce relatează, vorbește despre o colonie de Morlăhi aduși din Banatul turcesc în Istria la 1540. Acești Morlăhi erau cu siguranță Romîni din Banat. Și unele fenomene lingvistice încă ne silesc să admitem că Istro-Romîni sînt Daco-Romîni veniți din Nordul Dunării. Dar unele proprietăți ale dialectului istro-romîn îl fac să conceapă că, atunci cînd coloniile daco-romîne au trecut Dunărea, s’au găsit în fața unui element romîn meridional, puțin numeros, care s’a contopit cu noii veniți.

Din secolul al XIV-lea până acum nu se cunoștea decît un singur document privitor la Istro-Romîni, un act din 1321, care pomenește în Istria o Țară-Românească : *vlasche zemlie*.

În legătură cu documentul nostru ar fi interesant să se afle de unde vine *Mreucii* pentru *Mauri*. Al doilea cuvînt interesant, păstrat în limba romînă în acelaș, înțeles, e *catunus* : *cătun*, așezare, sat mai mic. Braic Merucich cu *cătunul* său atacă pe Ioan Tranicich și *cătunul* aceluia ; e vorba deci despre două așezări românești, cu șefii lor.

E. Berneker, în «*Slavisches Etymologisches Wörterbuch*», ni dă următoarea etimologie a cuvîntului *cătun* :

Katunz în vechea slavă are însemnarea de tabără militară ; bulgarul *katun*, *katunin* : Țigani nomazi ; *katunca*, Țigancă ; *katuniste*, tabără de Țigani,

În sîrbă și croată *katun* : e un loc pe munte, unde pasc vietele, mai ales oile. Mai aproape e de înțelesul *cătunului* nostru albanesul *katundi* : ținut, oraș, sat. În ce privește originea cu-vîntului, Miklosich îl aduce în legătură cu turcescul *katan*, *kutan* cu sensul de «Schaffhürde», dar se întreabă pe ce cale a putut ajunge în limbile slave. Aici G. Meyer se gîndește la Bulgarii turanieni, iar Vasmer la Țigani.

Victor Motogna

¹ *Gesch. des rum. Volkes*, I, p. 152.

² *Hist. de la langue roum.*, I, pp. 341-6.

Un notar necunoscut al lui Ștefan cel Mare (magistrul Anthonius de Thaucz, episcop de Baia)

D. N. Iorga, în «Istoria Bisericii românești», a dat lista episcopilor catolici de Moldova sau Baia, cuprinzând următoarele nouă nume :

1. Ioan (Ryza) c. 1420.
2. Petru din Czips, 30 April 1438.
3. Nicolae, 1447.
4. Ioan II Rosa, c. 1452—5.
5. Ioan III Minulem, c. 8 Iul. 1457—c. 1476.
6. Ioan Simion (același ?), pomenit în 1461.

Titulari :

7. Petru de Insula, 29-31 Mart 1476.
8. Toma de Seghedin, 1497.
9. Mihail Marinowski.

Din lista pe care o dă d. R. Rosetti, în studiul «Despre Unguri și Episcopiile catolice din Moldova», în „Analele Academiei Române”, s. II, t. XXVII, 1904—1905 (Mem. Sect. Ist., pp. 247-322) lipsesc cei de supt n-rele 3, 4 și 6.

Un document¹ publicat în «A Tihanyi apátság története» arată că nici lista dată de d. Iorga nu este complectă, căci după Toma de Seghedin, care a păstorit până în 1503, a urmat magistrul Antoniu de «Thaucz», notarul lui Ștefan-cel-Mare, și numai după acesta Marinowski. Partea din documentul ce adeverește aceasta, sună :

„Nos, Wladislaus, Dei gratia Hungarie, Bohemieque, etc. rex, memorie commendamus tenore presencium, significantes quibus expedit universis quod nos, attentis et consideratis probitate et virtutum benemeritis fidelis nostri in Christo patris domini fratris Thome de Segedino, episcopo (!) moldoviensi (!), quibus idem apud Maiestatem Nostram testimonio fidedigno meruit commendari, tum eciam ex quo idem Thomas episcopatus titulum et iussui episcopatus (*sic*) prefati ad requisitionem nostram honorabili magistro Anthonio de Thaucz, notario fidelis nostri spectabilis et magnifici Stefani Wayvode moldaviensis, renunciavit . .

¹ Citat și în „Regi Rom. Kath. Püspökségek a mai Románia területén”, de dr. J. Santa, care mi-a dat copia documentului în chestiune.

Datum Bude, feria tertia proxima ante festum cathedre Beati Petri Apostoli, anno Domini millesimo quingentesimo tertio.“

În document se spune că Toma de Seghedin primește de la rege drept răsplata pentru această renunțare (pro recompensa predicti sui episcopatus) veniturile abației de Tihon : «neidem Thomas episcopus in dedecus pontificalis dignitatis mendicare cogatur».

De aici se vede că Toma de Seghedin, păstorind de fapt la Buia, a cules veniturile aceleia, și, când renunță la acele venituri în favorul urmașului său, regele-l despăgubește în mod prințiar cu o bogată abație.

N'am izbutit să identific pe Antoniu de «Thaucz» cu vre unul dintre secretarii lui Ștefan-cel-Mare, amintiți în Documentele publicate de I. Bogdan.

Victor Motogna

Un zapis gălățean

Adică eu care mai josă mă voi iscăli dat-amă zapis[ui]u] meu la mâna lui jușănu Mană bacală precumă să se știe că amă vândutu ună locă de dugheni alătore cu cele doo locuri ce le'u cumpărată de la Tudorache, care înă fața locului arată șapte coți domnești și dinapoi câtă a eși, și Tudorache vânzătoră acele locuri care ți s'au vândut dumatiale, și pentru acasta i-amă dată acestă zachesă (*sic*) la mâna dumatiale, cu bună pace, nesupărată de nime. Iară, supărândă cineva, să aibă a răspunde vânzătorulă cei ce au vândutu de pe carte a dum. V-lă Spatară Hangerli, cumă arată de pe judecata dum. Tocmala la acestă locă ne'u fostă cu dum. numită mai susă pe acești șapte coți numiți mai susă o sută și doozeci și optu lei și patruzeci bani, și amă luată 10ți bani. Și, cândă s'au făcută acestu adevărată zachesă, s'au găsită omeni negustori care mai josă să voră iscăli ca să creză. Și, găsindu-să de nem[ui]u] mieu ca să să scole cineva ca să mă supere, ori dină alții, să aibă a răspunde vânzătorii depe carte judecătii. Și pentru credința m'amă iscălită (*bis*) și mai i-amă pusă și pecete. 1784, De[chem]v. 2; Galaț.

Ἐγὼ ὁ Νεκολάκις ὑπόσχωμα τὰ ἄνωθεν καὶ ὀόλω καὶ τὴν ὀόβλαν μου. (Pecete cu crucea într'o inima și N. ?). Ἀλεξάνδρου Χίου μαρτυρῶ.

Și amă scrisă eu, erei Ioniță, cu zisa dumilor sale, și m'amă și găsită la această tocmală.

(Pe V^o:) Zapesulă lui Neculache Gârnaței peintru locu.

128 lei, 40 bani.

7 coți față.

Și 2 lei patru (*sic*) zăpisă.

Ноперо (sic) 9.

Acte de la Rîmnicu-Sărat (colecția d-lui Zamfirescu).

Tîrgoviște, 7130 (1622), Iulie 16. Radu-Vodă, pentru un Lupea, Pomeniți în textul slavon: Stangăulu ot Mărăcineani. Grădină, Călcoaea, aldămășari, Radulă Bărăgană, Trăgulă Jiiulovă. Marturi: Ventlă Vel Dvor., Papa Vel Log., Hriza Vel Vist., Neacula Vel Spat., Vartolomeiu Vel Stol., Fortuna Com., Ion Păh., Trufandă Vel Post. Ispravnic Papa V. Log. Scrie Neagulă.

* * *

București, 7137 (1629), 4 Iulie. «Alexandru-Vodă, fiul răposatului și prea-bunului Io Ilișăș Voevod, pentru Ianiu Logofăt din Dedulești (Buzău). De notat: Drumul Săpatulov, matca Buzăilor. Cumpărătură de la Crăstea Vornic și de la jupănița Maria Vorniceasa. Pomenit un Grabițanu și o Dana din Dedulești. Apoi: Papa biv Vel Vor., Ivașco biv Vel Vor., Gligorie Iorga.

Marturi: Hrizia Vel Vor., Vladul Vel Log., Trufandă Vel Vist., Mihul Vel Spat., Dumitrachi Vel Stol., Diamandi Vel Com., Costandin Vel Păh., Condilo Vel Post., Vladul Vel Log. Dumitru grămătic.

7164 (1655-6). Neagoe Clucer hotărniceste la Humești. De notat: «Megiiși de pe înprejură», «Hântareșu», «fune melinească». «Părți frățești cu cialalți frați carii vor hi răzași pre aciile.»

* * *

7205 (1697), 2 April. «Mușatū, fișorulū Ursului otū Gărbovū, nepotulū Oprii Găvanișū.» Un «Șarbanū otū Slimnicū» Veinde moșie cu pomēt: «a trie parte dinū moșulū meu».

* * *

C. 1690. «Costandenū snă Nestorū căpt. otū Codrești», pentru «Șarbanū părcălabu otū Gărbovū»: vinde doua pogoane și «o

citvârtă de locū în ū Cornetū», de la moșu-mieū Răzmăriță», luat de la «Frățianū otū Gărbovū». «Până în ū pisculū îi Motroușoe, și până în ū drumulū Bunoiului.» Loc «de la megiașii denū Gărbovū». Și «coconilorū, nepoșilorū căți Dumnezău îi va dărui».

* * *

7185 (1676), 30 Novembre. «Neagulū, împreună cu fâmeia mea Flora și cu fie-meū Stoica otū Gurgueși», dă nepotului «Lupulū și fâmeii lui Neacșa otū Părliti», «pogoane de vii 2, cu casa, și cu 2 buți, și cu 2 tocitori, în ū dealulū Homeștilorū». «Le-amū vândutū la vremea haračului dereptū bani gata tl. 40». «Cu știrea totororū moșineanilorū și denū susū și denū josū. Și, cândū amū făcutū acestu zapesū, fost-au muiți boeri mărturii.»

* * *

7192 (1683), 27 Novembre. «Drăganū snă Ionū Sămoistresculū» către «Radulū Leicoiulū»: «mi-aū datū unū calū ciucașū».

* * *

7204 (1696), April 6. Vinde Nastasia, «fata lui Stanū otū Gărbovi, nepoata Sîrbului și a Mogăi otū Gărbovū». «Aldămașū s'au băutu veadre 3, vadra pe bani 40.»

* * *

O însemnare privitoare la relațiile bisericești ale Moldovei cu Rusia

Episcopul Melhisedec publicase în «Notițe istorice și arheologice»¹ o însemnare manuscriptă dintr'un Evangheliar rusesc aflător la Bisericanî, din care se vedea că Evangheliarul fusese adus la 1722 de egumenul Antim Creșul din Bisericanî de la Mitropolitul Pahomie din Voronej, fost călugăr la Bisericanî².

Pe un Acaftist rusesc aflător în biblioteca de la Casa Bisericii se află o altă însemnare, din 1747, a unui Anastasie Creșul ieromonah, de sigur rudă cu Antim și care-l însoțise în călătoria de la Moscova. La această dată Mitropolitul Pahomie nu mai era în viață.

«Acest Acaftistier este adus de noi de la Moscu, cînd ne-am dus la Voronej, la părintele Pahomie, Dumnezeu să-l iarte. Și

1. Pp. 79—80.

2. Cf. Iorga, *Istoria Bisericii*, II, p. 92.

mi-au dat aceste cărți mie, iar eu le-am dat la schitul nostru din Bicaz, dar cine ar îndrăzni să o ia să fie neiertat de Dumnezeu și de noi, anathema. Anastasie Crețul, ermonah, [feat] 7156 [1747], Sept. 27¹»

P. P. Panaitescu

Însemnări din cărțile bisericii românești (greco-orientale) din Timișoara.

Biserica e clădită la 1912 în urma dărîmării celei vechi. Cărțile bisericești, după cum ni se comunică, provin de la o altă biserică veche, luată de Sirbi în urma despărțirii Romînilor de Patriarhia de la Carlovăț.

Pe un Mineiu s'avo-romîn din 1698, Buzău :

«Acest Mințu s'au dat de Neagul Vel Cap[itan] za Cazaci din Țara-Romînească la măn[ăs]tioara ce să zice Toplița din Țara Ungurească [dedesupt era scris și apoi șters: Moldovenească]² de la hramul Văvedenia, unde și Mineiul să [stea ?] La leatul 7219 [1711], Mart.... d[ni].»

Pe alt volum al aceluiași Mineiu :

„Această carte ce să cheamă Minea (*sic*) de luna Gh[enarie], cu t[oață]... [rupt] a fieștecărui sfinț deplin și cu proloage rumînești, precum să și vād, cumpăratu-o-am eu, robul lui Dumnezeu, Neculai Coj, fecior lui Masco, ce au fost căpitan de Sirbi, și o am dat de pomană la biserica noastră, ce au făcut tată-mieu în Țirgoviște, în mahalaua Sirbilor, să fie stătătoare bisericii den preot în preot, iar alt nimini să nu fie volnic a o lua sau a o da dar ca într'altă parte. Și o am cumpărat eu de la sfînta Episcopie de la Buzău în zilele prea-luminatului Domnă Ioan Costandîn Brîncoveanu Băsărabă Voevod, la leatul de la

1. O însemnare posterioară pe același carte: „Această carte este luată zalog de la Vîrnav din Bisericanî, care au fost egumen la schitul Hanguului, și vād că scrie acolo în carte că este de la un schit de în Bicaz. Eu am trimis-o la Sfințiele Voastre să se dea la locul numit. A da el sama că au zalogit-o drept doi zloți. Aceasta. Iunie 25. 178.⁶”

2. Mănăstirea Toplița pe Murăș este în ființă și azi. E interesant că se face confuzie, dacă este în Moldova sau Țara Ungurească, ceia ce dovedește că hotarul Moldovei era mult mai la Apus ca mai târziu. Cf. N. Iorga *Istoria Romînilor în chipuri și icoane*, ed., Minerva vol. II, p. 107: „Pe la Toplița se arată și azi vechiul hotar”.

Facerea Lumii 7207 [1698], la luna lui Dechemvrie 10 dni, și am scris eu, Vasile logofăt¹

Pe un alt volum al Mineielor :

„În luna lui Noemvrie 13 dni, în Rișeța s'au măritat fata lui popa Stoianū, Elena..., anul 1785.“

C. C. Dumitrescu.

P. P. Panaitescu

C R O N I C A

În al doilea volum din *Istoria teatrului în Moldova* venerabilul scriitor ieșean Teodor T. Burada îl urmărește de la 1846 la 1879. Informația, bogată și precisă, se sprijine foarte adesea pe inedite sau pe afișe rarissime.

În 1847 consului Austriei și Prusiei se plîng că prin introducerea în presă a unui meșter neamț «religia și naționalitatea lor s'ar fi atacat» (p. 10). Sandu Bonciu, al cărui chip se dă la p. 27, a fost, la sfîrșit, administratorul spitalului din Botoșani; ținea pe o vară a lui M. Kogălniceanu : l-am cunoscut bine în copilăria mea. La 1848 era teatru la Galați și se pregătiau cele din Bacău și Botoșani : teatre de diletanți atunci ! În Iunie 1849 se dă o reprezentație la Iași în folosul fugarilor revoluției ardelenne (p. 36). La 1850 se putea scrie : „Cele mai multe piese moldovene sînt supt forma națională, avînd un scop național. *Aceasta a făcut a se primi cu entusiasm de publicul nostru*», și se adaugă semnalarea «necesității supreme ce avem toți Romîinii de a produce oricît vom putea opere naționale spre a răspîndi gustul național, a întipări cu trăsuri plăcute obiceiurile și tradițiile noastre și a cînta faptele strămoșilor noștri» (p. 63). Se cutează a se juca în 1851 «Negustorul din Veneția» ! O actriță italiană cîntă «țara lină și senină» pe care stă să o părăsească (p. 84). E interesantă gestiunea, începută la 1854, ca pentru zece ani, a lui Alecsandri, cu «privilegiu» de antreprenor (p. 125). El îl lasă pentru

¹ Însemnarea e interesantă pentru rostul ostașilor balcanici mercenari înainte de Brâncoveanu și în urma lui, cari, cum vedem, clădesc biserică în Țirgoviște; unul din ei ajunge logofăt. E vorba de biserică Sf. Nicolae Simuleasa, clădită de Misco, căpitan de Sirbi, la 1654; Iorga, *Inscripții*, II, pp. 88—9. Să se observe circulația mare a cărților bisericești în cuprinsul poporului românesc : de la Buzău la Țirgoviște, de aici la Toplița în Nordul Ardealului, apoi la Timișoara în Banat.

„deosebite împrejurări, atât casnice, cât și altele“, în 1856 (p. 129). Nu se îngrijește nici de «șensura», lăsată pe sâmba lui Pentru privilegiul lui se opriră mai târziu reprezentațiile de la Galați ale lui Luigi Ademollo, care e și autorul unui manual de limba italiană și redactor al foii *Il Fulmine* (pp. 128-9, 185-231). Teatrul din Bacău continuă, și la Botoșani juca «o trupă de tineri nobili și dame», angajați de Costachi Bălăceanu și Costachi Vasiliu (pp. 153-4). Nicolae Istrati va întemeia un teatru sătesc, cu școală pregătitoare supt Mezzetti și Galinò, pe moșia lui, Rotopâneștii (pp. 178-80): veniau și egumenii de la mănăstiri. La 1860 i se fac demonstrații la Teatrul lui Cuza-Vodă. În 1862 trupa Vlădicescu-Tardini joacă la Brașov și Cernăuți (pp. 203-4) Eminescu fiind în mijlocul ei. La 1864 o piesă cu subiect de aventură e primită rău de țeșeni (p. 217). Două cereri germane sînt refuzate în 1866 (pp. 243-4). Elevii de la Academie și „Vasile Lupu“ întemeiază, în 1867, un «Teatru social», foarte cercetat (p. 252 și urm.) și alții un «teatru familiar» în mahalaua Petru Rareș (p. 256; erau și elevi de liceu). I. Lupescu joacă în 1869 într-o casă particulară (Neuschotz) (p. 261). Luchian e atunci la Chișinău (p. 263 și urm.): saia striga ura!, la vederea portului românesc, și la cîntecul doinei se împărția portretul lui Alessandri. O altă trupă va merge acolo în 1872 (pp. 341-2). Critica teatrală o făcea în *Curierul din Iași* Eminescu. Publicul, aplaudind, striga anume ce actori l-au cucerit: «Numai d-na Pascali», «Matilda singură» (p. 299). O societate de diletanți (familii Cantacuzino, Beldiman, Suțu, Negruzzi, Donici, Aslan) juca românește în fața familiei domnitoare la 1871 (p. 305). Același dau însă la 1874 trei piese franceze și numai una românească (p. 353). «Teatrul Social» reappare în acest an (pp. 306-7). D-na Kugler trebuie să fie d-na Matilda Kugler-Poni (p. 318). Teatrul era privit ca „a doua biserică“ (p. 319). La 1872 se cădește teatrul din Focșani, de Lupescu (pp. 342-3). La 1876 Eminescu scrie: «Ar trebui culesc vechile traduceri din Molière, Kotzebue, Goldoni și introdus acel repertoriu cu limba sănătoasă, nepretențios și de atât efect» (p. 377).

Cartea are bogate ilustrații. Un al treilea volum e supt presă.

N. Iorga.

* * *

În *Revista Moldovei*, n-1, din 1-iu Septembrie, note ale unui dascăl din Ștefănești, de la 1796 la 1813, publicate de C. I. Vasiliu. Mitropolitul Veniamin, venind la Botoșani, slujește în șapte zile la șapte biserici.

* * *

În H. de Lafosse, *A bâtons rompus, Tableau de Paris depuis la déclaration de guerre jusqu' à la signature de la paix (1870-1871)*, II, Paris 1871, p. 225, aflăm acest extras dintr'un articol iscălit H. Vrignault și apărut la 9 Novembre 1870 în ziarul *La Liberté* :

„Il (M. de Bismark) a montré à l'Autriche quelques compensations sur le Danube, où un petit Hohenzollern monte la faction pour la Prusse avec la docilité d'un caporal.

Il a montré à la Russie une route vers Constantinople à travers la Bessarabie.“

Dar :

«L'Autriche se demande si les chances ne sont pas plus grandes pour elle de perdre la Pologne et la Bohême que de gagner les Principautés.

La Russie s'inquiète pour les Provinces Baltiques, pour la Pologne...»

* * *

G. S. Rizzo și P. Toesca, *Storia dell'Arte classica e italiana*, I, Turin, 1913 și urm.

Această nouă istorie a artei se așează vrednic alături de Istoria generală publicată sub numele d-lui André Michel și, dată fiind ușurința mai mare de a o procura, ea e recomandabilă și sub acest raport — din nenorocire esențial astăzi.

Informația cea mai recentă, până la cărțile ieșite mai anul trecut, e întrebunțată cu îngrijire. Textul, bine împărțit, e de o perfectă claritate. Niciodată istoria artei italiene până la Renaștere n'a fost mai inteligibilă presintată de cum o face d. Toesca. Notele sînt aruncate la sfîrșitul fiecărui capitol, și adesea ele, reieau subiectul pentru a ținea în curent pe cititor cu toate discuțiile în jurul problemelor care se ating.

Cît privește ilustrația, ea e nu numai de o perfectă execuție tehnică, dar adesea cu totul nouă.

* * *

O. Tafrali, *Istoria artelor, de la origine la Renaștere*, București, Cartea Românească, 1922.

E de fapt în aceasta «Istorie a Artelor» - - cetește: «a Artei» — un îngrijit manual de *arheologie*, foarte bine ilustrat, informat cu îmbielșugare și scris clar. Lămuririle tehnice vor fi cu greu la nivelul școlilor de fete și chiar al publicului căruia i se destină cartea. Capitolele despre evul mediu sint tratate pe scurt și fără aceeași competență.

* * *

Primum :

«În comuna Grădiștea, jud. Tighinea, auzind de la mai mulți locuitori cum că prin împrejurimi ar fi fost o *cetate*, am căutat a mă interesa mai adînc de această chestiune.

Luînd vre-o trei oameni mai în vîrstă, m'am dus pe un deal numit de locuitori «Făgădău». Nu se află nicio urmă de zidire: poate în pămînt să fie ceva, dar pe de-asupra oamenii îl cultivă. Cu toate acestea am observat o suprafață ca de zece hectare aproximativ, încunjurată de un șanț, bine înțeles cam astupat de vremuri, dar tot se cunoaște binișor. Pe acest loc oamenii păstrează și până astăzi, amintirea unei vechi cetăți.»

* * *

Folositor articol, cu multe stampe, de o perfectă executare, al d-lui I. B. Georgescu, despre biserica vechiului Bucovăț (Mofleni), în *Năzuința* din Craiova.

* * *

Cartea d-lui Kirîțescu despre războiul nostru de unitate e bine informată, obiectivă și scrisă mergător. Nu lipsesc nici pasajii care dovedesc independența de spirit. Notele nu trebuiau numerotate într'o singură serie de la început la sfîrșit.

Ea va putea fi o lectură plăcută, în același timp cînd dă și ri folositoare.

Se anunță un al doilea volum.

N. Iorga

REVISTA ISTORICĂ

TABLA CUPRINSULUI.

Redactată de d-ra *Natalia Marinescu*.Anul al VIII-lea, 1922.

ARTICOLE.

	Pag.
<i>Iorga N.</i> — Molière și Romîni	1
„ — Cele mai vechi cronicile ungurești și trecutul Romînilor	10
„ — Documente nouă de istorie românească	82
„ — Mormîntul lui Vladislav-Vodă	124
„ — Un cântec ardelenesc nou	162
<i>Karadja C.</i> — Un călător prin Muntenia	180
„ „ — O gravură necunoscută	188
<i>Motogna Victor.</i> — Familia Mailat	184
<i>Oprescu Anton.</i> — Ceva despre revoluția din 1821 în țe- rile romîne	95
<i>Zaborowski Virgil.</i> — Încercare de studiu general asupra materialului archivalic din arhivele venețiene privitor la Ist. Romînilor	97

DOCUMENTE

<i>Băcilă I.</i> — Stampe și portrete necunoscute privitoare la Istoria Romînilor	41
<i>Iorga N.</i> — Acte și documente ardelenesc	143
<i>Karadja I. C.</i> — Corespondența lui Capodistria cu Ioan Caragea Voevod	27

	Pag.
<i>Karadja I. C.</i> — Carte de afurisenie a Mitropolitului muntean Teodosie	41
<i>Morarlu L.</i> — O scrisoare a lui Er. Porumbescu	51
<i>Motogna V.</i> — Țara Brodnicilor și Vrancea	55
„ „ — Tot în chestia etimologiei «Dunării»	62
„ „ — Stăpînirea lui Ștefan-cel-Mare asupra Ciuceului	128
„ „ — La dreptul românesc, ius valachicum	186
„ „ — Biserica din Măgurele (Ilfov), 1797	192
„ „ — Un act din secolul XIV privitor la Morlahi	193
„ „ — Ceva nou privitor la Ștefan I (II) ?	195
<i>Panaiteșcu P. P.</i> — Unchiul lui Ștefan-cel-Mare	45
„ „ — Știri venețiene contemporane asupra bătăliei de la Baia	47
„ „ — Un zăpis gălațean	198
„ „ — O însemnare privitoare la relațiile Bisericii Moldovei cu Rusia	200

DĂRI DE SAMĂ.

<i>Battistella Antonio.</i> — Storia di Venezia	122
<i>Bogdan-Duică.</i> — Viața și opera întâiului țerănist, Ion Ionescu de la Brad	188
<i>Burada Th.</i> — Istoria teatrului în Moldova	202
<i>Georgescu I. B.</i> — Biserica vechiului Bucovăț	205
<i>Iorga N.</i> — Istoria poporului românesc (trad.)	124
<i>Kirișescu C.</i> — Războiul nostru	205
<i>Montferrler H. G.</i> — Voyage de fantaisie politique	159
<i>Müller Friedrich.</i> — Lehrbuch der Geschichte Rumäniens	129
<i>Pfellschifter Georg D.</i> — Die St.-Blasian'sche Germania Sacra, ein Beitrag zur Historiographie des 18. Jahrhunderts	
<i>Tafrall O.</i> — Istoria artelor de la origine la Renaștere	205
<i>Toesca P. și Rizzo S.</i> — Istoria dell'arte clasica e italiana	204

CRONICĂ.

<i>Bogdan-Duică.</i> — Despre Costachi Rolla, cumnatul lui Alecsandri	72
<i>Giurescu C. C.</i> — Originea artei bizantine	70
<i>Familiiile din Igești</i>	117
<i>Istoria unui manuscris al lui Șincai.</i>	75

<i>Motogna V.</i> — În chestia etimologiei Dunării	64
Note despre <i>villae olachales</i>	77
Note despre «obşteasca tinguire»	77
Note despre biserica din Voevodeni	150
Rutenii colonisați în Bolosa	
Schitul Zăgavia	77

Anul al IX-lea, 1923.

ARTICOLE.

	Pag.
<i>Bianu I.</i> — Un ordin al lui Cuza-Vodă	180
<i>Filitti C. I.</i> — Un raport diplomatic muntean din 1856	65
<i>Iorga N.</i> — Din propaġanda în Apus pentru Unirea Principatelor	1
„ „ — Victor Place și Unirea Principatelor	53
„ „ — Din pribegia lui Gheorghe Ștefan	97
„ „ — Începuturile episcopiei din Buzău.	124
„ „ — Încă un călător frances la noi	177
„ „ — Lucruri nouă despre Compania grecească.	181
<i>Karadja I. C.</i> — Contele Lagarde	15
„ „ — Raffet ca scriitor despre noi.	20
„ „ — O nuntă fanariotă	85
„ „ — Mormintul lui Mavrogheni-Vodă la Brusa	93
„ „ — Un istoric turc despre noi	92
„ „ — Ceva despre crucea lui Șerban-Vodă Cantacuzino	183
<i>Morariu Leca.</i> — Preocuparea de istorie literară a folkloristului Marian.	32
<i>Motogna V.</i> — Războaiele lui Vlaicu-Vodă cu Ungurii 1368-9.	25
„ „ — Lupta de la Posada	81
„ „ — Raportul lui Alexandru Sterca Șuluțiu despre adunarea din Cîmpul Libertății (1848).	87
„ „ — O scrisoare a lui Dumitrășco-Vodă	94
<i>P. P. Panaitescu.</i> — Cel mai vechiu act municipal din Moldova	184
<i>Șotropa V.</i> — Două scrisori arhieresti	22
„ „ — Dovezi despre vechimea poporului român în Ardeal	28

DOCUMENTE.

<i>Bulat T. G.</i> — Două acte domnești : unul de la Mateiu Basarab, altul de la Constantin Brîncoveanu	48
<i>Glurescu C. C.</i> — Diverse documente.	43
<i>Iorga N.</i> — Documente bistrițene nouă	45
» » — Un act botoșănean	46
» » — Documente	187
* Pomelnicul de la Motru, 1854.	201

DĂRI DE SAMĂ.

<i>Bogrea V.</i> — Poezia noastră populară.	34
<i>Capidan J.</i> — Raporturile albano-romîne	34
<i>Bogdan-Duică.</i> — Despre Ienăchiță Văcărescu	40
» » — Poezii munteni	112
<i>Bareilles, Bertrand.</i> — Le rapport secret sur le congrès de Berlin adressé à la Porte	110
<i>Gurie, Arhiepiscop.</i> — Starea preoțimii în timpul Mitropolitului Gavril Bănulescu	112
<i>Molitvelnicul</i> Marțian	
<i>Nume de localități sud-orientale</i>	35
<i>Roth V.</i> — Kunstdenkmäler aus den sächsischen Kirchen Siebenbürgens	34
<i>Tcaciuș N.</i> — Istoria literaturii romîne	112
<i>Vuia N.</i> — Jocul călușarilor	34
<i>Wagner M. L.</i> — Das ländische Leben Sardiens im Spiegel der Sprache	45

CRONICĂ.

Monede și frinturi de vase, o inscripție din 1142 (<i>sic</i>) (Chișinău)	112
Curtea Domnească din Argeș	197
Contribuții la istoria armatelor romîne din 1663	198
Despre Insula Șerpilor în antichitate	201

Anul al X-lea, 1924.

ARTICOLE.

<i>Bulat T. G.</i> — Din corespondența fostului episcop de Buzău, ...	50
---	----

	Pag.
<i>Bulat T. G.</i> — Un cronicar sas despre noi	170
» » » — Din corespondența lui Vasile Lupu	257
<i>Iorga N.</i> — Frații păgini ai lui Radu Mihnea	82
» » — Lucrări nouă despre Șincai	90
» » — Mezzofanti și Rominii	103
» » — Actul lui Mohammed II pentru negustorii din Cetatea-Albă, 1456.	105
» » — Romnii și lupta de la Lepanto	107
» » — O episcopie de suprimat, cea de la Galați	178
» » — Mormîntul lui Petru Vodă Mircea	180
» » — Aproximarea armatei lui Nicolae Mavrogheni	184
» » — Un poet grec despre noi	190
» » — Un drum la Țarigrad în secolul al XVIII-lea	246
» » — Un act fals	249
» » — O hotărnicie episcopală	255
<i>Karadja C.</i> — Un călător pe Dunăre în 1786	43
» » — Despre Caragea-Vodă	182
» » — Un bacșiș princiar	183
<i>Motogna V.</i> — Contribuții la relațiile dintre urmașii lui Petru Rareș și Ungaria	20
» » — Documente noi privitoare la căderea lui Despot.	26
<i>Nandriș G.</i> — Raporturile între Moldova și Ucraina în -secolul al XVII-lea	250
<i>Panaitescu P. P.</i> — Sfârșitul lui Iancu-Vodă (Sasul)	170
<i>Petranu, Coriolan.</i> — Contribuțiuni privitoare la distrugerea comorilor de artă ardeleană	98
<i>Rosetti, Generalul.</i> — Hotarele Moldovei la Sud supt Ște- fan-cel-Mare	186
<i>Tagliavini C.</i> — Una lettera inedita di Eliade	256
<i>Winkler A.</i> — Începutul Domniei lui Vodă-Caragea	2
» » — Contribuțiuni la ist. păcii din 1812	241
<i>Zaborowski V.</i> — Ceva despre situația de drept interna- țional a țărilor romine supt Turci.	191

DOCUMENTE.

Documente din colecția Elena Donici	116
Amințirile contelui Marcellus	126
O circulară tipărită în 1824.	.

	Pag
Fragment din diata Mitropolitului Veniamin Costachi	127
Acte relative la familia lui Alexandru-Vodă Suțu	130
Testamentul lui Dimitrie Eustatievici	135
Acte botoșănene și dorohoiene	194
O scrisoare a lui Costachi Negri către Bolintineanu	202
Acte de la Mateiu Basarab privitoare la moșia Vernești (Buzău)	264
Un act privitor la căpitaniile supt Fanarioți	284
Cîteva rînduieli pentru viața monahală din Moldova	290
Cu privire la episcopul Clain	280
Hîrtii referitoare la moșia Stănești (Prahova)	294

DĂRI DE SAMĂ.

<i>Berechet, Ștefan.</i> — Mitropolia Proilavului (Brăilei)	233
<i>Buta Nicolae.</i> — Avram Iancu și epoca sa	230
<i>Belciugățianu A.</i> — Curs de istorie a literaturii italiene	156
<i>Correspondance</i> du Comte d'Argenson, Ministre de la Guerre, publié par le marquis d'Argenson, Lettres de Marie Leczinska et du cercle de la Reine	133
<i>Dan, Dimitrie.</i> — Mănăstirea Sucevița, cu anexe de docu- mente	134
<i>Dragomir S.</i> — Fragmente din cronica sîrbească a lui Gheorghe Brancovici	140
<i>Dragomir S.</i> — Avram Iancu	230
<i>Dobrescu N.</i> — Istoria Bisericii romîne	232
<i>Eginhard.</i> — Vie de Charlemagne, trad. par Louis Halphen	309
<i>Forst O.</i> — Contribuții la cea mai veche genealogie a familiei Movilă	231
<i>Georgescu I. și V. Suciu.</i> — Gheorghe Lazăr, la o sută de ani de la moartea lui	54
<i>Ghibănescu Gh.</i> — Studii și documente	142
<i>Gheorghiu A.</i> — Pe drumuri basarabene	232
<i>Motogna V.</i> — Politică externă a lui Mircea-cel-Bătrîn	298
<i>Pclîșanu Z.</i> — Corespondența din exil a episc. Inochentie Klein	214
<i>Rădulescu C. și Răușescu (preot)</i> — Dragoslavele	84
<i>Stănișescu H.</i> — Mănăstirea Vorona	141
<i>Stănoiu D.</i> — Mănăstirea Caldărușani	309
<i>Toma I.</i> — Monumentul „Stîlpul lui Vodă“ (din Vama)	152

	Pag.
<i>Taberner V. T.</i> — Historia de Catalunya	228
<i>Zaharescu, Ecat.</i> — Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică	320

CRONICĂ.

Rolul Ecaterinei Bărcănescu în cariera lui Gh. Lazăr	145
Județul Pădureților	152
O versiune a baladei Mihai-Vodă și Dobriceanu din Stoenesti	153
Note despre preistoria Olteniei de N. Plopșor	153
O inscripție românească pe un manuscris de la Athos	153
O episcopie a Mehădiei	161
Despre Găgăuți	161
Rochia în stil moldovenesc a Ecaterinei a II-a.	168

BCU Cluj / Central University Library Cluj

